

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजननं ज्योतिरग्निर्देवतानां ज्योतिर्विराट्कुन्दसां
ज्योतिर्विराट्वाचोऽग्नौ सं तिष्ठते विराजमभि सम्पद्यते
तस्मात्तज्ज्योतिरुच्यते द्वौ स्तोमौ प्रातःसवनं वहतो यथा
प्राणश्चापानश्च द्वौ माध्यंदिनं सवनं यथा चक्षुश्च श्रोत्रं च
द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्च प्रतिष्ठा च पुरुषसम्मितो वा एष
यज्ञोऽस्थूरिः ॥ १ ॥

यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते सर्वं ह्यस्थूरिणाभ्यश्नुते
अग्निष्टोमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अग्निष्टोमेनैव
पर्यगृह्णात्तासां परिगृहीतानामश्वतरोऽत्यप्रवत तस्यानुहाय
रेत आदत्त तद्गर्दभे न्यमार्दस्माद्गर्दभो द्विरेता अथो
आहुर्वडबायां न्यमार्डिति तस्माद्वडबा द्विरेता अथो
आहुरोषधीषु ॥ २ ॥

न्यमा॒र्दिति॒ तस्मा॒दोष॑धयोऽन॒भ्यक्ता रेभ॑न्त्यथो॒ आहुः
 प्र॒जासु॒ न्यमा॒र्दिति॒ तस्मा॑द्य॒मौ जा॑येते॒ तस्मा॑दश्व॒तरो न
 प्र जा॑यत॒ आत्त॑रेता॒ हि तस्मा॑द्द्वर्हिष्य॒नव॑क्लृप्तः सर्ववेद॒से
 वा॑ स॒हस्रे॒ वाव॑क्लृप्तोऽति॒ ह्यप्र॑वत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्निष्टो॒मेन॒
 यज॑ते प्राजा॑ताः प्र॒जा ज॒नय॑ति॒ परि॒ प्रजा॑ता गृह्णाति॒
 तस्मा॑दाहु॒र्ज्येष्ठ॑य॒ज्ञ इति॑॥३॥

प्र॒जाप॑ति॒र्वाव ज्येष्ठः॒ स ह्ये॑तेनाग्रेऽय॑जत प्र॒जाप॑तिर॒कामय॑त्
 प्र जा॑येयेति॒ स मुख॑तस्त्रि॒वृतं॑ निर॑मिमीत् तम॒ग्नि-
 दे॒वतान्व॑सृज्यत गाय॒त्री छन्दो॑ रथन्त॒र५ सामं
 ब्राह्म॑णो म॒नुष्या॑णाम॒जः प॑शू॒नान्तस्मा॑त्ते मुख्या॑ मुख॒तो
 ह्यसृ॑ज्यन्तो॒रसो॑ बा॒हुभ्या॑ प॒ञ्चद॑शं निर॑मिमीत् तमिन्द्रो॑
 दे॒वतान्व॑सृज्यत त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ बृ॒हत्॥४॥

सामं॑ राज॒न्यो म॒नुष्या॑णा॒मविः॑ पशू॒नान्तस्मा॑त्ते वी॒र्या॑वन्तो
 वी॒र्या॑द्ध्यसृ॑ज्यन्त मध्य॒तः सप्त॑द॒शं निर॑मिमीत् तं वि॒श्वे दे॒वा
 दे॒वता॑ अन्व॑सृज्यन्त॒ जग॑ती॒ छन्दो॑ वैरूप॒५ साम॒ वैश्यो॑
 म॒नुष्या॑णां गा॒वः प॑शू॒नान्तस्मा॑त्त आ॒द्या अ॒न्नधा॑ना॒ध्यसृ॑ज्यन्त॒
 तस्मा॑द्भूया॒५ सोऽन्ये॑भ्यो भूयि॑ष्ठा॒ हि दे॒वता॑ अन्व॑सृज्यन्त प॒त्त

एकविंशं निरमिमीत् तमनुष्टुप्छन्दः [5[]

अन्वसृज्यत वैराजं सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः
पशूनान्तस्मात्तौ भूतसङ्गमिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
यज्ञेऽनवक्लृप्तो न हि देवता अन्वसृज्यत तस्मात्पादावुप
जीवतः पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः
प्रजापतिः सप्तदशस्रय इमे लोका असावादित्य एकविंश
एतस्मिन्वा एते श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव
श्रयत एतस्मिन्प्रति तिष्ठति॥६॥

अस्थूरिरोषधीषु ज्येष्ठयज्ञ इति बृहदनुष्टुप्छन्दः प्रतिष्ठिता नव च॥—————[१]

प्रातःसवने वै गायत्रेण छन्दसा त्रिवृते स्तोमाय
ज्योतिर्दधदेति त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पञ्चदशाय ज्योतिर्दधदेति
पञ्चदशेनौजसा वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधदेति सप्तदशेन
प्राजापत्येन प्रजननेनैकविंशाय ज्योतिर्दधदेति स्तोमं
एव तथस्तोमाय ज्योतिर्दधदेत्यथो स्तोमं एव स्तोममभि
प्र णयति यावन्तो वै स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो
लोकास्तावन्ति ज्योतींष्येतावन्त एव स्तोमानेतावन्तः
कामानेतावन्तो लोकानेतावन्ति ज्योतींष्यव रुद्धे॥७॥

तावन्तो लोकास्त्रयोदश च॥ _____ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत योऽग्निष्टोमेन
यजमानोऽथ सर्वस्तोमेन यजेतेति यस्य त्रिवृतमन्तर्यन्ति
प्राणाऽस्तस्यान्तर्यन्ति प्राणेषु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानो यजते यस्य पञ्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति
वीर्यं मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य
सप्तदशमन्तर्यन्ति॥८॥

प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै
यज्ञेन यजमानो यजते यस्यैकविंशमन्तर्यन्ति प्रतिष्ठां
तस्यान्तर्यन्ति प्रतिष्ठायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानो यजते यस्य त्रिणवमन्तर्यन्त्यृतूँश्च तस्य
नक्षत्रियां च विराजमन्तर्यन्त्यृतुषु मेऽप्यसन्नक्षत्रियायां च
विराजीति॥९॥

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिंशमन्तर्यन्ति
देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमं परमतां गच्छन्तं वेदं

परमतामेव गच्छति त्रिवृद्धे स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेद परमतामेव गच्छति॥१०॥

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
हविष्मांश्च हविष्कृच्चाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं
लोकमियावेति तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्त
वै तौ सुवर्गं लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव
लोकमेति तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण॥११॥

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः
पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुद्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
सर्वस्यात्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रम्पूर्वेहन्थसामं भवति तेजो
वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसन्तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते
त्रैष्टुभमुत्तरं ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोज एव वीर्यमात्मन्धत्ते
रथन्तरम्पूर्वे॥१२॥

अहन्थसामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति
तिष्ठति बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति
तदाहुः कं जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसम्पूर्वेऽहन्थसामं

भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभो-
 ऽथाहुर्यत्समानैऽ धर्मासे स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु
 पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयो
 नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तर
 प्रतिष्ठित्यै॥१३॥

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकंविंशतिश्च॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्
 इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा
 व्यमाट्त्साप्रथत् सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्रा
 स देवानसृजत् वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्
 जायामहा इति सोऽब्रवीत्॥१४॥

यथाहं युष्मांस्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
 तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति ते-
 ऽग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते संवत्सर एकां गामसृजन्त तां
 वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेतां रक्षध्वमिति
 तां वसवो रुद्रा आदित्या अरक्षन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य
 आदित्येभ्यः प्राजायत् त्रीणि च॥१५॥

श॒तानि॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशत् च॒ाथ॒ सैव॒ संह॑स्रत॒म्यभ॑व॒त्ते दे॒वाः
 प्र॒जाप॑तिमब्रुवन्त्सहस्रेण॒ नो या॑ज॒येति॒ सौ॑ऽग्निष्टोमेन॒
 वसू॑नयाजयत्त॒ इमं॒ लो॒कम॑जयन्तच्चाददुः॒ स उ॒क्थ्ये॑न
 रु॒द्रान॑याजयत्ते॑ऽन्तरि॑क्षमजयन्तच्चाददुः॒ सौ॑ऽतिरा॒त्रेणा॑-
 दि॒त्यान॑याजयत्ते॑ऽमुं लो॒कम॑जयन्तच्चाददुस्तदन्तरि॑क्षम्॥१६॥

व्यवै॑र्य॒त॒ तस्मा॑द्बु॒द्रा घा॑तु॒का अ॑नाय॒तना॒ हि
 तस्मा॑दाहुः॒ शिथि॑लं॒ वै म॑ध्य॒ममह॑स्त्रिरा॒त्रस्य॒ वि हि
 तद॑वैर्य॒तेति॒ त्रैष्टु॑भम्मध्य॒मस्याह॑ आज्य॑म्भवति॒ संया॑नानि
 सू॒क्तानि॑ श॒ंसति॒ षोड॑शिन॒ं श॒ंस॒त्यहो॑ धृ॒त्या
 अ॒शिथि॑लम्भावाय॒ तस्मा॑त्रिरा॒त्रस्या॑ग्निष्टो॒म ए॒व प्र॑थ॒ममहः॑
 स्या॒दथो॒क्थ्योऽथा॑तिरा॒त्र ए॒षां लो॒कानां॑ विधृत्यै॒ त्रीणि॑त्रीणि
 श॒तान्य॑नूचीना॒हमव्य॑वच्छिन्नानि॒ ददा॑ति॥१७॥

ए॒षां लो॒काना॑मनु॒ सन्त॑त्यै द॒शत् न॒ विच्छि॑न्त्याद्विराजं
 नेद्वि॑च्छि॒नदा॑नीत्यथ॒ या स॑हस्रत॒म्यासी॑त्तस्या॒मिन्द्र॑श्च॒ विष्णु॑श्च
 व्याय॑च्छेता॒ं स इन्द्रो॑ऽमन्यता॒नया॒ वा इ॒दं विष्णुः॑
 स॒हस्रं॑ व॒र्क्ष्यत॒ इति॒ तस्या॑मकल्पेतां॒ द्विभा॑ग॒ इन्द्र॑स्तृतीये
 विष्णु॑स्तद्वा॒ एषा॑भ्यनूच्यत॒ उ॒भा जि॑ग्यथुरिति॒ तां वा
 ए॒ताम॑च्छावाकः॥१८॥

ए॒व श॑स॒त्यथ॒ या स॑हस्र॒तमी॒ सा हो॒त्रे दे॒येति॒ होता॑रं
वा अ॒भ्यति॑रिच्यते॒ यद॑ति॒रिच्य॑ते॒ होत॑ाना॒प्तस्या॑पयिता-
था॑हुरु॒न्नेत्रे॒ देये॑त्यति॒रिक्ता॒ वा ए॒षा स॒हस्र॒स्याति॑रिक्त
उ॒न्नेत॑र्त्वि॒जाम॑था॒हुः सर्वे॑भ्यः स॒दस्ये॑भ्यो देयेत्यथा॑हुरु॒दाकृ॑त्या
सा व॑शं चरे॒दित्य॑था॒हर्ब्र॑ह्मणे चा॒ग्नीधे॑ च देयेति॑ ॥ १९ ॥

द्विभा॑गम्ब्रह्म॒णे तृ॒तीयम॒ग्नीधं॒ ऐन्द्रो॒ वै ब्र॒ह्मा वैष्ण॒वो-
ऽग्नी॑द्यथै॒व ताव॑क॒ल्पेता॒मित्य॑था॒हुर्या क॑ल्या॒णी ब॑हुरू॒पा
सा दे॒येत्य॑था॒हुर्या द्वि॑रू॒पोभ॒यत॑एनी॒ सा दे॒येति॑ स॒हस्र॑स्य
परि॑गृहीत्यै॒ तद्वा ए॒तत्स॒हस्र॒स्याय॑नं स॒हस्रं॑ स्तो॒त्रीयाः
स॒हस्रं॑ दक्षि॑णाः स॒हस्रं॑स॒म्मितः॑ सुव॒र्गो लो॒कः सु॒वर्ग॑स्य
लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै ॥ २० ॥

अ॒ब्रवी॑च्च॒ तद॒न्तरि॑क्ष॒न्ददा॒त्यच्छा॒वाकश्च॑ देयेति॑ स॒प्तच॑त्वारिंशच्च ॥ [५]

सोमो॒ वै स॒हस्र॑मवि॒न्दत्तमिन्द्रो॑ऽन्ववि॒न्दत्तौ॒ यमो॒
न्याग॑च्छ॒त्ताव॑ब्रवी॒दस्तु॒ मेऽत्रा॑पीत्यस्तु॒ ही(३) इत्य॑ब्रूतां स
य॒म एक॑स्यां वी॒र्यं॑ पर्य॑पश्यदि॒यं वा अ॒स्य स॒हस्र॑स्य
वी॒र्यं॑म्बिभ॒र्तीति॒ ताव॑ब्रवी॒दिय॑म्ममास्त्वे॒तद्यु॒वयो॒रिति॒
ताव॑ब्रूतां सर्वे॒ वा ए॒तदे॒तस्यां॑ वी॒र्यम्॑ ॥ २१ ॥

परि पश्यामोऽंशमा हंरामहा इति तस्यामंशमाहंरन्तु
तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
त्रिभिश्च॥२२॥

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पंष्ठौही
वार्त्रघ्नी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः
सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पंष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्य
एवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पंष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति
त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सा दत्ता॥२३॥

भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती
मूर्खा तंजघ्न्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च
शतैः सहोदैत्तस्माञ्जरतीम्मूर्खा तंजघ्न्यामनुस्तरणीं कुर्वीत
य एवं विद्वान्जरतीम्मूर्खा तंजघ्न्यामनुस्तरणीं कुरुते
त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सामुष्मिल्लौके भवति

वागे॒व स॑हस्र॒तमी॒ तस्मा॑त्॥२४॥

वरो॒ देयः॒ सा हि॒ वरः॑ स॒हस्र॑मस्य॒ सा द॒त्ता भ॑वति
तस्मा॒द्वरो॒ न प्र॑तिगृह्यः॒ सा हि॒ वरः॑ स॒हस्र॑मस्य॒ प्रति॑गृहीत-
म्भव॒तीयं॒ वर॒ इति॑ ब्रूया॒दथा॒न्याम्ब्रू॑यादि॒यम्ममे॑ति॒ तथा॑स्य॒
तत्स॒हस्र॑मप्र॑तिगृहीतम्भवत्यु॒भयत॑ए॒नी स्या॑त्तदा॒हुरन्य॑तए॒नी
स्या॑त्स॒हस्र॑म्प॒रस्ता॒देत॑मिति॒ यैव वरः॑॥२५॥

क॒ल्या॒णी रू॒पसं॑मृद्धा॒ सा स्या॒त्सा हि॒ वरः॑ समृ॑द्धौ
तामु॒त्तरे॒णाग्री॑ध्रं॒ पर्या॑णीया॒हव॑नीय॒स्यान्ते॑ द्रोणकल॒शम॑व
घ्राप॑येदा॒ जिघ्र॑ क॒लश॑म्मह्युरु॒धारा॒ पय॑स्व॒त्या त्वा॑
विश॑न्त्विन्द॒वः समु॑द्रमि॒व सिन्ध॑वः॒ सा मा॑ स॒हस्र॑ आ भ॑ज
प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ स॒ह पुन॑र्मा वि॒शता॑द्र॒यिरि॑ति॒ प्र॒जयै॑वैन॒म्पशु॑भी
र॒य्या स॑म्॥२६॥

अ॒र्धय॑ति॒ प्र॒जावा॑न्पशुमा॒त्रयि॑मान्भवति॒ य ए॒वं वेद॑ तया॑
स॒हाग्री॑ध्रम्प॒रेत्य॑ पुरस्ता॒त्प्रती॑च्यां॒ तिष्ठ॑न्त्यां जुहुयादु॒भा
जि॒ग्यथु॑र्न॒ परा॑ जयेथे॒ न परा॑ जिग्ये॒ कतर॑श्चनैनोः॑।
इन्द्र॑श्च विष्णो॒ यदप॑स्पृधेथां त्रे॒धा स॒हस्रं॑ वि तदै॒रये॑थामिति॒
त्रे॒धावि॑भ॒क्तं वै त्रि॑रा॒त्रे स॒हस्रं॑ साह॒स्रीमे॒वैना॑ करोति

सहस्रस्यैवैनान्मात्राम्॥२७॥

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां५ समर्धयति तस्यां
उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि
महि विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतं मा देवेषु
ब्रूतादिति देवेभ्य एवैनमा वेदयत्यन्वेन देवा बुध्यन्ते॥२८॥

एतदेतस्यां वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सम्मात्रामेकान्नचत्वारि५शब्द॥[६]

सहस्रतम्या वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं५
सुवर्गं लोकं गमयति सा मा सुवर्गं लोकं गमयेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सा मा ज्योतिष्मन्तं लोकं
गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं लोकं गमयति सा मा
सर्वान्पुण्याल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनम्पुण्याल्लोकान्गमयति
सा॥२९॥

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा
विंशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी रय्यां प्रतिष्ठापयति
प्रजावान्पशुमान्प्रयिमान्भवति य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे
वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता
भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतम्भवति यस्तामविद्वान्॥३०॥

प्रतिगृह्णाति तां प्रति गृह्णीयादेकांसि न सहस्रमेकां
 त्वा भूतां प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विश मा
 सहस्रमित्येकामेवैनं भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं
 वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा स्योना मा विश सुषदा मा
 विश सुशेवा मा विश॥३१॥

इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विशति नैनं
 हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती(३)
 सहस्रतमीं सहस्रा(३)मिति यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं
 सहस्रतम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
 जानीयात्प्राचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
 प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति क्षिप्रे
 सहस्रम्प्र जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्छति॥३२॥

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा माविश यजमानन्द्वादश च॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत
 निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
 तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त
 सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण

यजंतु आस्यं चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता
स्वध्वर्युः सुसंभेयो ये चतुर्विंशः पवमाना ब्रह्मवर्चसं
तत्॥ ३३ ॥

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिंश्च श्रद्धादेवं यजमानं
चत्वारिं वीर्याणि नोपानमन्तेजं इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं
स एतांश्चतुरश्रतुष्टोमान्स्वोमानपश्यत्तानाहरतैर्यजत तेजं
एव प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं
चतुर्थेन य एवं विद्वांश्चतुरश्रतुष्टोमान्स्वोमानाहरति तैर्यजते
तेजं एव प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं
तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन यामेवात्रिंशद्ब्रह्मवर्चमाप्नोति यजमानः
ऋध्नोति॥ ३४ ॥

तत्तेजं एवाष्टादश च॥ [८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्पोषां
अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव
पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं
उपसदो भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवाव रुन्देऽन्नं
वै पुरोडाशोऽन्नमेवाव रुन्देऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं

वि॒द्वाꣳश्च॑तूरा॒त्रेण॒ यज॑न्ते॥ ३५॥

ज॒मदं॑गिर॒ष्टाच॑त्वारि॒५शत्॥ [९]

सं॒व॒त्स॒रो वा इ॒दमे॑कं आसी॒त्सोऽका॑मयत॒तून्सृ॑जेयेति॒ स
ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒रत्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै स ऋ॑तून्सृजत॒
य ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॒ यज॑न्ते॒ प्रैव जा॑यते॒ त ऋ॑तवः॒ सृष्टा न
व्याव॑र्तन्त॒ त ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रम॑पश्यन् तमा॑ह॒रन्तेना॑यजन्त॒ ततो॒
वै ते व्याव॑र्तन्त॥ ३६॥

य ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॒ यज॑न्ते॒ वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्ये॒णा
व॑र्तते॒ सार्व॑सेनिः॒ शौचे॑योऽका॑मयत॒ पशु॑मान्थस्यामिति॒ स
ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रमा॑ह॒रत्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै स स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नोद्य
ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॒ यज॑न्ते॒ प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्नोति
ब॒बरः॒ प्रावा॑हणिरका॑मयत॒ वा॒चः प्र॑वदिता॒ स्या॑मिति॒ स
ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रमा॑॥ ३७॥

अ॒ह॒र॒त्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै स वा॒चः प्र॑वदिताभ॒वद्य॑ ए॒वं
वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॒ यज॑न्ते॒ प्रव॑दितैव॒ वा॒चो भ॑वत्यथो॒ एनं॑
वा॒चस्प॑तिरित्या॒हुरना॑प्तश्चतूरा॒त्रोऽति॑रिक्तः॒ षड्रा॒त्रोऽथ॒ वा ए॒ष
स॑म्प्रति॒ य॒ज्ञो य॒त्प॑श्चरा॒त्रो य ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॒ यज॑न्ते

सम्प्रत्यैव यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः
संवत्सरः॥३८॥

ऋतुष्वेव सं वत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज
एवाव रुन्दे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो
भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविंशो-
ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥३९॥

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा सं वत्सरोऽभिजित्यै॥—[१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामा दद इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्व आयुषि
विदथेषु कव्या। तया देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य
सामन्त्स्रमारपन्ती। अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि
धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरं सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः
पृथिव्यां यन्ता राड्यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः कृष्यै त्वा
क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा
दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्ध्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा

भू॒तेभ्यः॑ ॥ ४० ॥

ध॒रुणः॑ प॒ञ्चविं॑शतिश्च॥ [११]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्वो॑ऽसि ह॒योऽस्य॑त्यो॑ऽसि
न॒रोऽस्य॑र्वा॑सि स॒प्तिर॑सि वा॒ज्य॑सि वृ॒षांसि॑ नृ॒मणा॑
अ॒सि य॒युर्नामा॑स्यादि॒त्याना॑म्प॒त्वान्वि॑ह्य॒ग्नये॑ स्वाहा
स्वाहेन्द्रा॒ग्निभ्या॑ꣳ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये स्वाहा वि॒श्वेभ्यो॑
दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॒ सर्वा॑भ्यो दे॒वेता॑भ्य इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह
वि॒धृतिः॑ स्वाहे॒ह र॑न्तिः स्वाहे॒ह र॑म॑तिः स्वाहा भूर॑सि भुवे
त्वा भ॒व्याय॑ त्वा भविष्य॑ते त्वा वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा भू॒तेभ्यो॑ दे॒वा
आशा॑पाला ए॒तं दे॒वेभ्यो॑ऽश्व॒म्मेधा॑य॒ प्रोक्षि॑तं गोपायत॥ ४१ ॥

र॒न्तिः स्वाहा॑ द्वाविं॑शतिश्च॥ [१२]

आ॒र्य॑नाय॒ स्वाहा॑ प्रा॒र्य॑णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॑ स्वाहोद्भु॒ताय॑
स्वाहा॑ शू॒का॒राय॑ स्वाहा॒ शू॒कृ॒ताय॑ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहा॑-
ऽऽपला॑यिताय॒ स्वाहा॑ऽऽवल्ग॑ते स्वाहा॒ परा॑वल्ग॑ते स्वाहा॑-
ऽऽय॑ते स्वाहा॑ प्र॒य॑ते स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑ ॥ ४२ ॥

आ॒र्य॑ना॒योत्तर॑मा॒पला॑यिताय॒ षड्विं॑शतिः॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑पाम्मोदा॑य॒
 स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये॒
 स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॑ वरु॑णाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४३॥

[१४]

पृ॒थिव्यै॒ स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सू॒र्याय॒
 स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ प्रा॒च्यै दि॑शे स्वाहा॑
 दक्षि॑णायै दि॒शे स्वाहा॑ प्र॒तीच्यै॑ दि॒शे स्वाहो॑दी॒च्यै दि॑शे
 स्वाहो॑र्ध्वायै दि॒शे स्वाहा॑ दि॒ग्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽवान्तर॑दि॒शाभ्यः॒
 स्वाहा॑ समा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ श॒रद्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽहोरा॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑-
 ऽर्धमा॑सेभ्यः॒ स्वाहा॑ मा॒सेभ्यः॒ स्वाह॑र्तुभ्यः॒ स्वाहा॑ सं॒वत्स॒राय॒
 स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४४॥

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै॒
 स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये॒ स्वाहा॑ऽपाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑
 वा॒यवे॒ स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॑ वरु॑णाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒
 स्वाहा॑॥४५॥

[१६]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहाऽग्नये स्वाहा
 सोमाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहाऽहे स्वाहा
 रात्रियै स्वाहर्जवे स्वाहा साधवे स्वाहा सुक्षित्यै स्वाहा
 क्षुधे स्वाहाऽऽशितिमे स्वाहा रोगाय स्वाहा हिमाय स्वाहा
 शीताय स्वाहाऽऽतपाय स्वाहाऽरण्याय स्वाहा सुवर्गाय
 स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४६ ॥

[१७]

भुवो देवानां कर्मणापसर्तस्य पथ्यासि वसुभिर्देवेभिर्देवतया
 गायत्रेण त्वा छन्दसा युनज्मि वसन्तेन त्वर्तुना हविषा
 दीक्षयामि रुद्रेभिर्देवेभिर्देवतया त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा युनज्मि
 ग्रीष्मेण त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यादित्येभिर्देवेभिर्देवतया
 जागतेन त्वा छन्दसा युनज्मि वर्षाभिस्त्वर्तुना हविषा
 दीक्षयामि विश्वेभिर्देवेभिर्देवतयानुष्टुभेन त्वा छन्दसा
 युनज्मि ॥ ४७ ॥

शरदा त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यङ्गिरोभिर्देवेभिर्देवतया
 पाङ्क्तेन त्वा छन्दसा युनज्मि हेमन्तशिशिराभ्यां त्वर्तुना

ह॒विषा॑ दी॒क्षया॒म्याहं॑ दी॒क्षाम॑रुहमृतस्य॒ पत्नीं॑ गाय॒त्रेण॒
छन्द॑सा॒ ब्रह्म॑णा च॒र्त॑ꣳ स॒त्येऽधा॑ꣳ स॒त्यमृते॑ऽधाम्। म॒हीमू॒
षु सु॒त्रामा॑णमिह धृतिः॒ स्वाहे॒ह वि॒धृतिः॒ स्वाहे॒ह रन्तिः॒
स्वाहे॒ह रम॑तिः॒ स्वाहा॑॥४८॥

[१८]

ई॒ङ्गा॒राय॒ स्वाहे॑ कृ॒ताय॒ स्वाहा॒ क्रन्द॑ते॒ स्वाहा॑ऽव॒क्रन्द॑ते॒
स्वाहा॑ प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ गु॒न्धाय॒ स्वाहा॑ घ्रा॒ताय॒
स्वाहा॑ प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॑
सन्दी॒यमा॑नाय॒ स्वाहा॑ सन्दि॒ताय॒ स्वाहा॑ वि॒चृत्य॑मा॒नाय॒
स्वाहा॑ वि॒चृत्ता॑य॒ स्वाहा॑ पला॒यिष्य॑मा॒णाय॒ स्वाहा॑ पला॒यिता॑य॒
स्वाहा॑पर॑ꣳस्यते॒ स्वाहा॑पर॑ताय॒ स्वाहा॑ नि॒वेक्ष्य॑ते॒ स्वाहा॑
नि॒विश॑मा॒नाय॒ स्वाहा॑ नि॒विष्टा॑य॒ स्वाहा॑ निष॑थ्स्यते॒ स्वाहा॑
नि॒षीद॑ते॒ स्वाहा॑ निष॑ण्णाय॒ स्वाहा॑॥४९॥

आ॒सि॒ष्य॒ते स्वाहा॑ऽऽसी॑नाय॒ स्वाहा॑ऽऽसि॑ताय॒ स्वाहा॑
निष॑थ्स्यते॒ स्वाहा॑ नि॒पद्य॑मा॒नाय॒ स्वाहा॑ नि॒पन्ना॑य॒ स्वाहा॑
शयि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ शया॑नाय॒ स्वाहा॑ शयि॑ताय॒ स्वाहा॑
स॒म्मीलि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ स॒म्मील॑ते॒ स्वाहा॑ स॒म्मीलि॑ताय॒ स्वाहा॑

स्वप्स्यते स्वाहा॑ स्वपते स्वाहा॑ सुप्ताय॒ स्वाहा॑ प्रभोत्स्यते
 स्वाहा॑ प्रबुध्यमानाय॒ स्वाहा॑ प्रबुद्धाय॒ स्वाहा॑ जागरिष्यते
 स्वाहा॑ जाग्रते॒ स्वाहा॑ जागरिताय॒ स्वाहा॑ शुश्रूषमाणाय॒
 स्वाहा॑ शृण्वते स्वाहा॑ श्रुताय॒ स्वाहा॑ वीक्षिष्यते स्वाहा॑॥५०॥

वीक्षमाणाय॒ स्वाहा॑ वीक्षिताय॒ स्वाहा॑ सहास्यते
 स्वाहा॑ सञ्जिहानाय॒ स्वाहोज्जिहानाय॒ स्वाहा॑ विवथ्स्यते
 स्वाहा॑ विवर्तमानाय॒ स्वाहा॑ विवृत्ताय॒ स्वाहोत्थास्यते
 स्वाहोत्तिष्ठते॒ स्वाहोत्थिताय॒ स्वाहा॑ विधविष्यते स्वाहा॑
 विधून्वानाय॒ स्वाहा॑ विधूताय॒ स्वाहोत्क्र॑स्यते स्वाहोत्क्रामते॒
 स्वाहोत्क्रान्ताय॒ स्वाहा॑ चङ्क्रमिष्यते स्वाहा॑ चङ्क्रम्यमाणाय॒
 स्वाहा॑ चङ्क्रमिताय॒ स्वाहा॑ कण्डूयिष्यते स्वाहा॑ कण्डूयमानाय॒
 स्वाहा॑ कण्डूयिताय॒ स्वाहा॑ निकषिष्यते स्वाहा॑ निकषमाणाय॒
 स्वाहा॑ निकषिताय॒ स्वाहा॑ यदत्ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॑ यत्पिबति॒
 तस्मै॒ स्वाहा॑ यन्मेहति॒ तस्मै॒ स्वाहा॑ यच्छकृत्करोति॒ तस्मै॒
 स्वाहा॑ रेतसे॒ स्वाहा॑ प्रजाभ्यः॒ स्वाहा॑ प्रजननाय॒ स्वाहा॑
 सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥५१॥

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाह॑र्तम॒स्यृत॑स्य॒र्तम॑सि
 स॒त्यम॑सि स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑स्यृतस्य॒ पन्था॑ अ॒सि दे॒वानां॑
 छा॒यामृत॑स्य॒ नाम॒ तत्स॒त्यं यत्त्वं॑ प्र॒जाप॑तिरस्यधि॒
 यद॑स्मिन्वा॒जिनी॑व शु॒भः स्पर्ध॑न्ते दि॒वः सू॒र्येण॒ विशो॑ऽपो
 वृ॒णानः॑ प॒वते॒ क॒व्यन्प॒शुं न गो॑पा इ॒र्यः परि॑ज्मा॥५२॥

[२०]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

सा॒ध्या वै दे॒वाः सु॒व॒र्गका॑मा ए॒त॒ ष॑ड्रा॒त्रम॑पश्यन्तमाह॒रन्ते॑ना
 ततो॒ वै ते सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑यन् य ए॒वं वि॒द्वा॒ ऽसः॑ ष॑ड्रा॒त्रमा॑सते
 सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कं य॑न्ति दे॒वस॒त्रं वै ष॑ड्रा॒त्रः प्र॒त्यक्ष॑ः ह्ये॒तानि॑
 पृ॒ष्ठानि॒ य ए॒वं वि॒द्वा॒ ऽसः॑ ष॑ड्रा॒त्रमा॑सते सा॒क्षादे॒व दे॒वता॑
 अ॒भ्यारो॑हन्ति ष॑ड्रा॒त्रो भ॑वति ष॑ड्वा ऋ॒तवः॑ ष॑दृष्ठानि॥१॥

पृ॒ष्ठैरे॒वर्तू॑न्वा॒रोह॑न्त्यृ॒तुभिः॑ सं॒वत्स॑रन्ते सं॒वत्स॑र ए॒व
 प्रति॑ तिष्ठन्ति बृ॒हद्र॑थन्त॒राभ्या॑ यन्ती॒यं वाव॑ र॒थन्त॑रम॒सौ
 बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै

य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी स्मृ॒ती ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति
 त्रि॒वृद॑ग्नि॒ष्टोमो॑ भ॒वति॒ तेजं॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धते॑ पञ्चद॒शो
 भ॒वतीन्द्रि॑यमे॒वाव॑ रु॒न्धते॑ सप्तद॒शः॥ २॥

भ॒वत्य॒न्नाद्य॒स्याव॑रु॒द्ध्या अथो॑ प्रै॒व तेन॑ जा॒यन्त॑ एकवि॒ंशो
 भ॒वति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ रुच॒मेवा॒त्मन्द॑धते त्रिण॒वो भ॑वति
 विजि॒त्यै त्रय॑स्त्रि॒ंशो भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै स॒दोह॑वि॒र्धानि॑न ए॒तेन॑
 षड्रा॒त्रेण॑ यजे॒रन्नाश्व॑त्थी ह॒विर्धा॑नं चा॒ग्नीध्रं॑ च भ॒वत॑स्तद्धि
 सु॒वर्ग्यं॑ च॒क्रीव॑ती भ॒वतः॑ सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒मंष्ट्या॑
 उ॒लूख॑ल॒बुधो॑ यू॒पो भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै प्राश्चो॑ या॒न्ति प्राडि॑व
 हि सु॒वर्गः॥ ३॥

लो॒कः सर॑स्वत्या या॒न्त्येष॑ वै दे॒व्यान्ः प॒न्थास्त॑मे॒वान्वा॒रोह॑न्त
 या॒न्त्यव॑र्तिमे॒वान्य॑स्मिन्प्रतिष॒ज्यं प्रति॑ष्ठां गच्छ॒न्ति य॒दा द॑श
 श॒तं कु॑र्वन्त्यथैकमु॒त्थानं॑ श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य
 आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठ॒न्ति य॒दा श॑तं स॒हस्रं॑
 कु॑र्वन्त्यथैकमु॒त्थानं॑ स॒हस्रं॑स॒मिमि॑तो वा अ॒सौ लो॒को-
 ऽमु॑मे॒व लो॒कम॑भि ज॑यन्ति य॒दैषां॑ प्र॒मीये॑त य॒दा वा
 जीये॑रन्त्रथैकमु॒त्थान॑न्तद्धि ती॒र्थम्॥ ४॥

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥ [१]

कुसुरु॒बिन्द॒ औद्दाल॑किरकामयत पशु॒मान्थस्या॒मिति॒ स
ए॒त॒ स॒प्तरा॒त्रमा॒हर॒त्तेना॑यजत तेन॒ वै स॒ याव॑न्तो ग्रा॒म्याः
प॒शव॑स्तानवा॒रुन्द्ध॒ य ए॒वं वि॒द्वान्थ॑स॒प्तरा॒त्रेण॒ यज॑न्ते याव॑न्त
ए॒व ग्रा॒म्याः प॒शव॑स्ताने॒वाव॑ रुन्द्धे स॒प्तरा॒त्रो भ॑वति स॒प्त
ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तर॑ण्याः स॒प्त छ॒न्दा॑स्यु॒भय॑स्याव॑रुद्धौ
त्रि॒वृ॒द॒ग्नि॒ष्टो॒मो भ॑वति तेजः॥ ५॥

ए॒वाव॑ रुन्द्धे प॒ञ्चद॒शो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्द्धे स॒प्तद॒शो
भ॑वत्य॒न्नाद्य॑स्याव॑रुद्धा अथो प्रै॒व तेन॑ जायत एकवि॒ंशो
भ॑वति प्रति॑ष्ठित्या अथो रुच॑मे॒वात्म॑न्ध॒त्ते त्रि॒ण॒वो भ॑वति
विजि॑त्यै प॒ञ्चवि॒ंशो॑ऽग्नि॒ष्टो॒मो भ॑वति प्र॒जाप॑ते॒रास्यै
महा॑व्रतवा॒न॒न्नाद्य॑स्याव॑रुद्धौ विश्व॒जि॒त्सर्व॑पृ॒ष्ठोऽति॑रा॒त्रो
भ॑वति सर्व॑स्याभिजि॑त्यै यत्प्र॒त्यक्ष॑म्पूर्वे॒ष्वहः॑ सु पृ॒ष्ठान्यु॑पे॒युः
प्र॒त्यक्ष॑म्॥ ६॥

वि॒श्वजि॑ति यथा दुग्धामु॒पसी॑दत्ये॒वमु॑त्त॒मम॑हः
स्या॒न्नैक॑रा॒त्रश्च॑न स्या॑द्बृ॒हद्र॑थन्तरे पूर्वे॒ष्वहः॑ सूपं यन्ती॒यं
वाव॑ र॒थन्त॑र॒मसौ॑ बृ॒हदा॑भ्यामे॒व न॒ यन्त्य॑थो अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑

तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजितिं पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्तां दुहे
तादृगेव तत्॥ ७ ॥

तेजं उपेयुः प्रत्यक्षं द्विचत्वारिंशच्च॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स
एतमष्टरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य
एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्येव भवत्यष्टरात्रो
भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमव रुन्देऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे॥ ८ ॥

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्दे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो
भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै
महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
सर्वस्याभिजित्यै॥ ९ ॥

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्देऽभिजित्यै॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्त्स एतं
 नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै प्रजाभ्योऽ कल्पत्
 यर्हि प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा
 एतासां लोका अक्लृप्ता अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो
 लोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते
 कल्पन्ते॥१०॥

अस्मा इमे लोका ऊर्जं प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं
 लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं
 यथा गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति
 धृत्या अशिथिलम्भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा
 भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु
 प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं प्रजानाम्॥११॥

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति
 यो ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा
 एतस्याधृता अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत
 यदीतासुर्भवति जीवत्येव॥१२॥

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं
 दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय
 दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं जुहुयाद्वशहोत्रैव दशरात्रं सृजते
 तेन दशरात्रेण प्र जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्वशरात्रो य
 एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो
 वा एष यज्ञो यद्वशरात्रः॥१३॥

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत
 इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स
 प्रजापतिमुपाधावत् तस्मा एतं दशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायज
 ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य एवं
 विद्वान्दशरात्रेण यजते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण
 गच्छति त्रिककुद्वै॥१४॥

एष यज्ञो यद्वशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदैकविंशः
 ककुत्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिककुदेव
 समानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
 यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
 यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो
 भवति नैनमभिचरन्स्तृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा

ए॒ताः॥१५॥

दे॒व॒पु॒रा अ॒पश्यन् यद॑शरा॒त्रस्ताः पर्यौ॑हन्त॒ तेषां
न कु॒तश्च॒नोपा॑व्या॒धोऽभ॑वत्ततो॒ दे॒वा अ॒भ॒व॒न्परा॑सु॒रा
यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्त्स्यात्स द॑शरा॒त्रेण॑ यजेत दे॒वपु॒रा ए॒व
पर्यौ॑हते॒ तस्य॒ न कु॒तश्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति॒ भव॑त्या॒त्मना॒
परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ स्तोमः॒ स्तोम॑स्योप॒स्तिर्भवति॒
भ्रातृ॑व्यमे॒वोप॑स्तिं कुरुते जा॒मि वै॥१६॥

ए॒तत्कु॑र्वन्ति॒ यज्या॑या॒ऽसु॒ऽस्तोम॑मु॒पेत्य॒ कनी॑या॒ऽसमु॑प॒यन्ति॒
यद॑ग्नि॒ष्टोम॑सा॒मान्य॒वस्ता॑च्च॒ पर॒स्ता॑च्च॒ भव॑न्त्यजा॒मित्वा॑य
त्रि॒वृद॑ग्नि॒ष्टोमो॑ऽग्नि॒ष्टुदा॑ग्रेयीषु॒ भवति॒ तेज॑ ए॒वाव॑ रु॒न्दे
प॒ञ्चद॑श उ॒क्थ्य॑ ऐ॒न्द्रीष्वि॑न्द्रि॒यमे॒वाव॑ रु॒न्दे त्रि॒वृद॑ग्नि॒ष्टोमो॑
वै॒श्वदे॒वीषु॑ पु॒ष्टिमे॒वाव॑ रु॒न्दे सप्त॑द॒शोऽग्नि॒ष्टोमः॑ प्रा॒जाप॑त्यासु॒
ती॒व्रसो॑मो॒ऽन्नाद्य॑स्याव॒रुद्धा॒ अथो॒ प्रैव॑ तेन॒ जाय॑ते॥१७॥

ए॒कवि॑ः॒श उ॒क्थ्यः॑ सौ॒रीषु॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒
रुच॑मे॒वात्म॑न्ध॒त्ते सप्त॑द॒शोऽग्नि॒ष्टोमः॑ प्रा॒जाप॑त्यासूप॒हव्यं॑
उप॒हव॑मे॒व ग॑च्छति॒ त्रिण॑वाव॒ग्नि॒ष्टोमा॑व॒भित॑ ऐ॒न्द्रीषु॒ विजि॑त्यै
त्रय॑स्त्रि॒ःश उ॒क्थ्यो॑ वै॒श्वदे॒वीषु॑ प्रति॑ष्ठित्यै॒ विश्व॑जि॒त्सर्व॑पृ॒ष्ठोऽ

तिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥१८॥

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यदशरात्रस्त्रिकुद्धा एता वै जायत एकत्रिंशच्च॥—[५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तेऽकामयन्त
प्रजां सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि
प्रजावन्तः स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्
ततो वै ते प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त
प्रजावन्तोऽभवन्त ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवृत्वमृतूनां वा
एते पुत्रास्तस्मात्॥१९॥

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांस एकादशरात्रमासते
प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धते
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः
षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर
एव प्रति तिष्ठन्ति चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा
गायत्री॥२०॥

गायत्रम्ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति
तिष्ठन्ति चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा

त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंशो
 भवत्यष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती जागताः पशवो
 जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो भवति पञ्च वा
 ऋतव आर्तवाः पञ्चर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय प्रजामव
 रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥ २१॥

तस्माद्वायुत्र्येकात्रपञ्चाशच्च॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्रान्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः
 कल्पेरन्निति यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते
 यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न
 ज्यायाँसं कनीयानति क्रामत्यैन्द्रवायवाग्रान्गृहीयादामयाविन
 प्राणेन वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः
 प्राणेनैवैनँसं समर्धयति मैत्रावरुणाग्रान्गृहीरन् येषां
 दीक्षितानां प्रमीयेत॥ २२॥

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीक्षितानां
 प्रमीयेते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः
 परि हरन्त आश्विनाग्रान्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै
 देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं पर्येतामश्विनावेतस्य देवता

य आनुजावरस्तावेवैनमग्रं परि णयतः शुक्राग्रान्गृहीत
 गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र एषोऽन्तो-
 ऽन्तम्मनुष्यः ॥ २३ ॥

श्रियै गत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
 पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा
 एतद्यन्मन्थिपात्रम्मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमाच्छ्रत्याग्रयणा
 यस्य पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा
 एष इन्द्रियेण व्यूध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यः ॥ २४ ॥

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिव
 यदाग्रयणो वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः
 पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृहीताभिचर्यमाणः सर्वेषां वा
 एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति
 प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं
 कुर्याद्वाग्वै ॥ २५ ॥

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि
 गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न
 गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य

शुगृच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्यं शुचो
 मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयाद्यर्हि
 पर्जन्यो न वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगृच्छति
 यर्हि पर्जन्यो न वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां
 शुचो मुञ्चति ताजक्प्र वर्षति॥२६॥

प्रमीयेत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव

पूर्णान्ग्रहान्मृञ्चति ५ शतिश्च॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
 ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो
 वै शुक्रस्त्रैष्टुभं द्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते
 स्व एवैनमायतने गृह्णाति जागतो वा आग्रयणो जागतं
 तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
 गृह्णात्येतद्वै॥२७॥

यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते
 यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते जगन्मुखो वै
 द्वितीयस्त्रिरात्रो जागत आग्रयणो यच्चतुर्थेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते
 स्व एवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते

राथंतरो वा ऐन्द्रवायवो राथंतरं पञ्चममहस्तस्मात्पञ्चमे-
ऽहन्न॥ २८ ॥

ऐन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति बार्हतो
वै शुक्रो बार्हतः षष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व
एवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै द्वितीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति
यच्छुक्रः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते
त्रिष्टुङ्खो वै तृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः ॥ २९ ॥

शुक्रो यथसप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयणो
वागष्टममहस्तस्मादष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायवः प्राणो नवममहस्तस्मान्नवमे-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतत् ॥ ३० ॥

वै तृतीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदैन्द्रवायवः
श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्तेऽथो
स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य
यदृशममहदृशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य ॥ ३१ ॥

ए॒वान्तं॑ ग॒त्वाप॑था॒त्पन्था॑मपि॒ यन्त्यथो॑ यथा॒ वही॑यसा
प्रति॒सारं॑ वह॑न्ति ता॒दृगे॒व तच्छ॑न्दा॑स्य॒न्योन्य॑स्य
लो॒कम॒भ्यध्या॑यन्ता॒न्येते॒नैव॑ दे॒वा व्य॑वाहयन्नेन्द्रवायवस्य
वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यच्च॑तुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणो गृह्यते
तस्मा॑दाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते शुक्रस्य
वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्पञ्च॑मम्॥ ३२॥

अह॒स्तस्मि॑न्नैन्द्रवायवो गृह्यते तस्मा॑दैन्द्रवायवस्यायतने
सप्त॑मेऽह॒ञ्छुक्रो॑ गृह्यत आग्रयणस्य वा ए॒तदा॒यत॑नं
यत्ष॑ष्ठमहस्तस्मि॒ञ्छुक्रो॑ गृह्यते तस्मा॑च्छुक्रस्यायतनेऽष्ट॑मे-
ऽह॒न्नाग्र॑यणो गृह्यते छ॒न्दा॑स्ये॒व तद्वि॑ वा॒हयति॑ प्र वस्य॑सो
विवा॒हमा॑प्नोति य ए॒वं वेदा॑थो दे॒वता॑भ्य ए॒व य॒ज्ञे सं॒विदं॑
दधा॑ति तस्मा॑दिदमन्योन्यस्मै ददाति॥ ३३॥

एतद्वै पञ्चमेऽहन्नेष्टम एतद्गृह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥ [८]

प्र॒जाप॑तिरकामयत् प्र जा॒येयेति॑ स ए॒तं द्वा॑दशरात्रमपश्यत्तम
ततो॒ वै स प्रा॑जायत् यः का॒मये॑त् प्र जा॒येयेति॑ स द्वा॑दशरात्रेण
यजे॑त् प्रै॒व जा॑यते ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा य॒ज्ञा
अथ॒ कस्मा॑दतिरात्रः पूर्॒वः प्र यु॑ज्यत इति॒ चक्षु॑षी॒ वा ए॒ते

यज्ञस्य यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत्॥ ३४॥

अग्निष्टोमं पूर्वम्प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रौ
पूर्वः प्र युज्यते चक्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके
प्रति दधति यो वै गायत्रीं ज्योतिःपक्षां वेद ज्योतिषा भासा
सुवर्गं लोकमेति यावग्निष्टोमौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः
स आत्मैषा वै गायत्री ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा
भासा सुवर्गं लोकम्॥ ३५॥

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्द्वादशरात्रौ
यावतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मा
प्रजापतिर्वावैष सन्त्सद्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै
सत्प्राणानेव स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते
ये सत्रमासते तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्रिण इति प्रियः
प्रजानामुत्थितो भवति य एवं वेद॥ ३६॥

अग्निष्टोमौ यत्सुवर्गलोकं प्रियः प्रजानां पञ्च च॥ [९]

न वा एषोऽन्यतो वैश्वानरः सुवर्गायं लोकाय प्रभवदूर्ध्वो
ह वा एष आतत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं
पर्योहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन

प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधि तदुधोतिं ह वा ऋत्विक्षु य
 एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तस्मिन्नेच्छन्त स रसमहं
 वसन्ताय प्रायच्छत्॥ ३७ ॥

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ
 हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्र प्रजापतिरयाजयत्ततो वा
 इन्द्र इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स
 ह्येतेनाग्रेऽयंजतैष ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति
 पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा अन्नं येन पात्रेणान्नम्बिभ्रति यत्तन्न
 निर्णेनैजति ततोऽधि॥ ३८ ॥

मलं जायत एक एव यजेतैको हि प्रजापतिरार्धोद्वादश
 रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः
 प्रजापतिर्वैष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा
 वा एतास्तिस्त्रस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं
 ताभिः सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते॥ ३९ ॥

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनित्ते याश्चतुर्थीरपि
 ताभिरात्मानंमन्तरतः शुन्यते यो वा अस्य पशुमत्तिं
 मा२स२ सोऽस्ति यः पुरोडाशमस्तिष्क२ स यः परिवापं

पुरीषं स य आज्यम्मज्जानं स यः सोमं स्वेदं
 सोऽपि ह वा अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो
 द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यम्पाप्मनो
 व्यावृत्त्यै ॥ ४० ॥

अयच्छुदधिं रभते द्वादशाहेन चत्वारि च ॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
 स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः
 स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा
 द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा
 पञ्चदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा-
 ऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न
 षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै
 स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां शताभ्यां
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४१ ॥

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नेकविंशतिश्च ॥ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः

स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा
 पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै
 स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा
 नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै
 स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा
 शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥४२॥

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत् ॥ [१२]

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः
 स्वाहा दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः
 स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहाऽष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै
 स्वाहाऽष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥४३॥

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंशतिः ॥ [१३]

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः
 स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न
 षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै

स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४४ ॥

त्रिभ्योऽष्टाचत्वारिंशत् ॥ [१४]

चतुर्भ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः
स्वाहा विंशत्यै स्वाहा षण्णवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४५ ॥

चतुर्भ्यः षण्णवत्यै षोडश ॥ [१५]

पञ्चभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा
विंशत्यै स्वाहा पञ्चनवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै
स्वाहा ॥ ४६ ॥

पञ्चभ्यः पञ्चनवत्यै चतुर्दश ॥ [१६]

दशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा त्रिंशते स्वाहा
चत्वारिंशते स्वाहा पञ्चाशते स्वाहा षष्ठ्यै स्वाहा सप्तत्यै
स्वाहाऽशीत्यै स्वाहा नवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै
स्वाहा ॥ ४७ ॥

दशभ्यो द्वाविंशतिः ॥ [१७]

विंशत्यै स्वाहा चत्वारिंशते स्वाहा षष्ठ्यै स्वाहाऽशीत्यै

स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥४८॥

वि॒ंशत्यै द्वाद॑श॥—————[१८]

प॒ञ्चा॒शते॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ द्वा॒भ्याः॑ श॒ताभ्या॑ः स्वाहा॑
त्रि॒भ्यः श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ च॒तुर्भ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ प॒ञ्चभ्यः॑
श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ ष॒ड्भ्यः श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒प्तभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑-
ऽष्टा॒भ्यः श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒
स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥४९॥

प॒ञ्चा॒शते॒ द्वात्रि॑ंशत्॥—————[१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ऽयु॒ताय॒ स्वाहा॑
नि॒युता॑य॒ स्वाहा॑ प्र॒युता॑य॒ स्वाहा॑ऽर्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ न्य॒र्बुदा॑य॒
स्वाहा॑ स॒मुद्रा॑य॒ स्वाहा॑ म॒ध्याय॒ स्वाहा॑ऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑
परा॒र्थाय॒ स्वाहो॑ष॒से स्वाहा॑ व्यु॒ष्ट्यै स्वाहो॑दे॒ष्यते स्वाहो॑द्य॒ते
स्वाहो॑दि॒ताय॒ स्वाहा॑ सु॒व॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑
सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥५०॥

श॒ताया॑ष्टात्रि॑ंशत्॥—————[२०]

प्र॒जव॑ ब्रह्मवा॒दिनः॑ कि॒मेष॑ वा आ॒प्त आ॑दि॒त्या उ॒भयोः॑ प्र॒जाप॑ति॒रन्वा॑य॒न्निन्द्रो॑ वै स॒दङ्घ्रि॑न्द्रो॒ वै

शिथिलः प्रजापतिरकामयतान्नादः सा विराडसावादित्योऽर्वाङ्मता मेऽग्निना स्वाहाधिन्द्रोऽञ्जेतायं
कृष्णायौषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो विश्वेभ्यः॥ [२१]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

प्रजवँ वा एतेन यन्ति यद्वंशममहः पापावहीयं वा एतेन
भवन्ति यद्वंशममहुर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः
स्थाणुः हन्ति यो भेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमे-
ऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स हीयते तस्मै य उपहताय व्याह
तमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ यो व्याह सः॥१॥

हीयते तस्माद्वंशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो
खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य
समृद्धं तद्यजमानस्य यद्व्युद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै
दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये
बाह्या दृशीकवः॥२॥

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्बुच्यं
यदि तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्बुच्यमेवाथ वा

ए॒तत्स॑र्प॒राज्ञि॒या ऋ॒ग्भिः स्तु॑वन्ती॒यं वै सर्प॑तो॒ राज्ञी॒ यद्वा
अ॒स्यां किं॑ चा॒र्चन्ति॒ यदा॑नृ॒चुस्ते॒नेय॑ः सर्प॒राज्ञी॒ ते यदे॒व किं॑
च॑ वा॒चानृ॑चुर्य॒दतो॑ऽध्य॒र्चितारः॑ ॥ ३ ॥

तदु॒भय॑मा॒स्वाव॑रु॒ध्योत्ति॑ष्ठामेति॒ ताभि॑र्मन॒सा स्तु॑वते॒ न वा
इ॒माम॑श्चर॒थो नाश्च॑तरीर॒थः स॒द्यः पर्या॑प्तुम॒रहति॒ मनो॒ वा
इ॒माः स॒द्यः पर्या॑प्तुम॒रहति॒ मनः॒ परि॑भवितुमथ॒ ब्रह्म॑ वदन्ति॒
परि॑मिता॒ वा ऋचः॑ परि॑मितानि॒ सामा॑नि॒ परि॑मितानि॒
यजू॑ऽप्यथै॒तस्यै॒वान्तो॑ नास्ति॒ यद्व॒ह्य तत्प्र॑तिगृण॒त आ
च॑क्षी॒त स प्र॑तिग॒रः ॥ ४ ॥

व्याह स दृशीकवौऽर्चितारः स एकश्च ॥ [१]

ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वदन्ति॒ किं द्वा॑द॒शाह॒स्य प्रथ॑मेनाह॒र्त्विजां॑
यज॑मानो वृ॒द्ध इति॑ तेज॑ इन्द्रि॒यमिति॑ किं द्वि॒तीये॒नेति॑
प्रा॒णान॒न्नाद्य॑मिति॒ किं तृ॒तीये॒नेति॑ त्री॒निमा॒ल्लोण॑कानिति॒
किं च॑तु॒र्थेनेति॑ चतु॒ष्पदः॑ प॒शूनि॑ति॒ किम्प॑श्च॒मेनेति॑
पञ्चा॑क्षरा॒म्पङ्क्ति॑मिति॒ किं ष॒ष्ठेनेति॑ षडृ॒तूनि॑ति॒ किं
सप्त॑मे॒नेति॑ सप्त॒पदा॑ः श॒क्करी॑मिति॑ ॥ ५ ॥

किम॑ष्ट॒मेनेत्य॑ष्टाक्षरां॒ गाय॑त्रीमिति॒ किं न॑व॒मेनेति॑

त्रिवृतं॑ स्तोममिति॑ किं दशमेनेति॑ दशाक्षरां विराजमिति॑
किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति॑ किं द्वादशेनेति॑
द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति॑ यावदेतद्यावदेवास्ति॑
तदेषां वृद्धे॥६॥

शक्ररीमित्येकचत्वारिंशच्च॥ [२]

एष वा आतो द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः संमानं॑
ह्येतदह्यत्प्रायणीयंश्चोदयनीयंश्च त्र्यतिरात्रो भवति॑ त्रयं
इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो
व्यानो द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति॑
तिष्ठन्ति॑ सर्वमायुर्यन्ति॑ य एवं विद्वांस्रयोदशरात्रमासते॑
तदाहुर्वाग्वा एषा वितता॥७॥

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्युर्यन्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वाग्न्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानां॑ म्महाव्रतं कुर्वन्ति॑
सन्ततामेव वाचमव रुद्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति॑
पशवो वै छन्दोमा अन्नं॑ म्महाव्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां॑
म्महाव्रतं कुर्वन्ति॑ पशुषु चैवान्नाद्ये च प्रति॑ तिष्ठन्ति॥८॥

वितता त्रिचत्वारिंशच्च॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयौलोकयोर्ऋध्रुयामेति त
 एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै
 त उभयौलोकयोरार्ध्वन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं
 विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव लोकयोर्ऋध्रुवन्त्य-
 स्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो भवति सप्त ग्राम्या ओषधयः
 सप्तारण्या उभयोषामवरुद्धौ यत्पराचीनानि पृष्ठानि॥९॥

भवन्त्यमुमेव तैलोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
 भवन्तीममेव तैलोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
 भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
 समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥१०॥

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतत् देवा अन्वायन्तानादित्याश्च
 पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपार्जीविष्म
 त इमेऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रम्प्रत्यौहन्त
 आदित्याः पृष्ठैः सुवर्गं लोकमारोहन्त्यहाभ्यामस्मिल्लोके
 पशून्प्रत्यौहन्यृष्ठैरादित्या अमुष्मिल्लोक आर्ध्वन्त्यहाभ्यामस्मिन्॥
 लोके पशवो य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव

लो॒कयोर्ऋ॒ध्रुव॑न्त्यस्मि॒ऽश्चामु॒ष्मि॒ऽश्च पृ॒ष्ठैरे॒वामु॒ष्मि॒ल्लो॒क
 ऋ॒ध्रुव॑न्ति॒ त्र्य॒हाभ्या॑म॒स्मि॒ल्लो॒के ज्योति॑र्गौरायुरिति॒ त्र्य॒हो
 भ॑वती॒यं वाव ज्योति॑रन्तरिक्षं॒ गौर॒सावायु॑रि॒माने॒व
 लो॒कान॒भ्यारो॑हन्ति॒ यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॒ स्युर्वि॑विवधः॒
 स्या॒न्मध्ये॑ पृ॒ष्ठानि॒ भव॑न्ति सविवध॒त्वाय॑॥१२॥

ओजो॒ वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठान्यो॒जं ए॒व वी॒र्य॑म्मध्यतो दधते
 बृ॒ह॒द्रथ॑न्तराभ्यां॑ यन्ती॒यं वाव र॑थन्तरम॒सौ बृ॒ह॒दाभ्या॑मे॒व
 य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी
 स्मृ॒ती ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑श्चो॒ वा ए॒ते
 सु॒वर्गं॑ लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठान्यु॑पयन्ति॒
 प्र॒त्यङ्मु॒हो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॒ प्रति॑ष्ठित्या
 उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒ चतु॑र्दशै॒तास्ता॑सां॒ या
 द॒श द॒शाक्ष॑रा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॑राजै॒वान्नाद्य॑म॒व रु॑न्धते
 याश्च॑त॒स्रश्च॑त॒स्रो दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्यति॒रात्रा॑व॒भितो॑
 भ॑वतः॒ परि॑गृहीत्यै॥१३॥

आर्ध्वव॒त्र्य॒हाभ्या॑म॒स्मिन्स॑विवध॒त्वाय॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ एक॑त्रि॒ंशच्च॑॥ [५]

इन्द्रो॒ वै स॒दृष्टे॒वता॑भिरासी॒त्स न॒ व्या॒वृ॒तम॑गच्छ॒त्स

प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रम्प्रायच्छुत्तमाहरत्
 तेनायजत ततो वै सौऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य
 एवं विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना
 भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षम्॥१४॥

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा
 एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
 एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वा वीर्यं पृष्ठानि
 पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
 पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र
 हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य परिगृहीत्यै॥१५॥

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकं॥

[६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्यो-
 ऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रं
 वज्रम्प्रायच्छत् तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुत
 पाप्मानं निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं
 वीर्यमात्मन्नधत् य एवं विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते

भ्रातृव्यानेव पराभाव्यं विजित्य श्रियं गच्छन्त्यग्निष्टुतां
पाप्मानं निः॥१६॥

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत
एता एव पशव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽ-
र्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
तस्मात्पशव्या एता एव सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य
रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरः सुवर्गो
लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षम्॥१७॥

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो
वै वीर्यं पृष्ठान्योज एव वीर्यमध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां
यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकम्॥१८॥

यन्ति पराश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति

प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयौर्लोकयोरऋद्धोत्तिष्ठन्ति
 पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्य-
 मव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वैव प्रति
 तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै
 पशूनां परिगृहीत्यै॥१९॥

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानन्निरन्तरिक्षल्लोकं प्रजायै द्वे च॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतः
 सप्तदशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै सौऽन्नादो-
 ऽभवद्य एवं विद्वांसः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा एव भवन्ति
 पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे
 प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव
 रुन्धतेऽसत्रं वा एतत्॥२०॥

यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव
 रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा
 ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति
 सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरास्या अतिरात्रावभितो भवतो-
 ऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२१॥

एतत्सप्तत्रिंशच्च॥

[८]

सा विराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा
अकामयन्तोभयं सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता
विंशतिं रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभयं समवृञ्जत ब्रह्म
चान्नं च ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा अभवन् य एवं विद्वांस एता
आसत उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च॥२२॥

ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव
नाना प्रति तिष्ठन्ति विंशो वै पुरुषो दश हस्त्या
अङ्गुलयो दश पद्या यावानेव पुरुषस्तमात्वोत्तिष्ठन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा
भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम्॥२३॥

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः
स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं
पृष्ठान्योज एव वीर्यमध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं
वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति
तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं

यन्ति पराँश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
 पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो
 प्रतिष्ठित्या उभयोँलोकयोर् ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो
 भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ २४॥

वृञ्ते ब्रह्म चान्नश्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च॥ [९]

असावादित्योँऽस्मिँल्लोँक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य
 सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे
 लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्स
 वा असावादित्योँऽमुष्मिँल्लोँके परैरुभयतः परिगृहीतो
 यत्पृष्ठानि भवन्ति सुवर्गमेव तैल्लोँकं यजमाना यन्ति
 परैरवस्तात्परिं गृह्णन्ति दिवाकीर्त्येन॥ २५॥

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिं
 गृह्णन्ति पृष्ठैरुपावारोहन्ति यत्परे परस्तान्न स्युः पराँश्चः
 सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन् यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो
 दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति सुवर्ग एवैनाँल्लोँक
 उभयतः परिं गृह्णन्ति यजमाना वै दिवाकीर्त्यं संवत्सरः

परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परः सामानो भवन्ति
संवत्सर एवोभयतः॥२६॥

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यम्पार्श्वं परःसामानोऽभितो
दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठम्पार्श्वं
भूयिष्ठा ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो
ग्रन्थं ग्रन्थन्त्यविस्रंसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि
भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न॥२७॥

प्रत्यवरोहेयुरुद्धा माद्यैयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्
यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमप्रत्यवरोहन्त्यथो
अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रम्प्रायच्छ
ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः॥२८॥

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय
इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै
देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न
व्यरोचत स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशति-

रात्रमप्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽरोचत य एवं
 विद्वाँस एकविंशतिरात्रमासते रोचन्त एवैकविंशतिरात्रो
 भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव गच्छन्त्यथो प्रतिष्ठामेव
 प्रतिष्ठा ह्येकविंशोऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य
 परिगृहीत्यै॥ २९॥

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥ [१०]

अर्वाङ्ग्यज्ञः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः
 पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां
 योऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्सीदतु यो-
 ऽस्मान्द्वेष्टि। यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि।
 ब्राह्मणानृत्विजो देवान् यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे।
 इष्टेन पक्वमुप॥ ३०॥

ते हुवे सवाहम्। सन्ते वृञ्जे सुकृतं सं प्रजां
 पशून्। प्रैषान्त्सामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतम्प्रत्याश्रुतमा
 शृणामि ते। प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे
 सुवः। अग्निनेद्रेण सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः।
 याज्यानुवाक्याभ्यामुप ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वषट्कृतम्।

स्तुत९ शस्त्रम्प्रतिगरं ग्रहमिडामाशिषः॥३१॥

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुपं ते हुवे सवाह९
समिष्टयजुरा ददे तव। पशून्सुतम्पुरोडाशान्त्सर्वनान्योत
यज्ञम्। देवान्त्सेन्द्रानुपं ते हुवे सवाहमग्निमुखान्त्सोमंवतो
ये च विश्वे॥३२॥

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिंशच्च॥—————[११]

भूतम्भव्यम्भविष्यद्वषट्स्वाहा नम ऋक्साम
यजुर्वषट्स्वाहा नमो गायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्स्वाहा
नमः पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्वषट्स्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो
वषट्स्वाहा नमः प्राणो व्यानोऽपानो वषट्स्वाहा नमोऽन्नं
कृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहा नमः पिता पुत्रः पौत्रो वषट्स्वाहा
नमो भूर्भुवःसुवर्वषट्स्वाहा नमः॥३३॥

भुवंश्चत्वारि च॥—————[१२]

आ मे गृहा भवं त्वा प्रजा म आ मा यज्ञो विशतु
वीर्यावान्। आपो देवीर्यज्ञिया मा विशन्तु सहस्रस्य मा
भूमा मा प्र हासीत्। आ मे ग्रहो भवत्वा पुरोरुखस्तुतशस्त्रे
मा विशता९ समीचीं। आदित्या रुद्रा वसवो मे सदस्याः

स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत्। आ मा॑ग्नि॒ष्टोमो
वि॑शतू॒क्थ्यश्चाति॑रा॒त्रो मा वि॑शत्वापि॒शर्व॑रः। ति॒रोअ॑हिया मा
सु॒हुता॒ आ वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत्॥३४॥

अ॒ग्नि॒ष्टोमो वि॑शत्प॒ष्टाद॑श च॥ [१३]

अ॒ग्निना॒ तपोऽ॒न्व॑भवद्वा॒चा ब्र॑ह्म॒ म॒णिना॑ रू॒पाणी॑न्द्रेण
दे॒वान् वा॑तेन प्रा॒णान्ध॑सूर्येण द्याश्च॒न्द्रम॑सा नक्ष॑त्राणि
य॒मेन॑ पि॒तृना॑ज्ञा॒ मनु॑ष्या॒न्फ॒लेन॑ नादे॒यान॑जग॒रेण॑
स॒र्पान्वा॒घ्रेणा॑र॒ण्यान्प॒शूञ्छे॑नेन॒ पत॑त्रिणो वृ॒ष्णाश्चानृ॑ष॒भेण॑
गा ब॒स्तेना॒जा वृ॒ष्णिना॑वी॒र्व्रीहि॑णान्ना॒नि यवे॑नौष॒धीर्न्य॒ग्रोधे॑न॒
व॒न॒स्पती॑नुदु॒म्बरे॑णोर्ज॒ङ्गाय॑त्रिया छ॒न्दांसि॑ त्रि॒वृता॑
स्तोमा॑न्ब्राह्म॒णेन॑ वाचम्॥३५॥

ब्रा॒ह्म॒णेनैक॑श्च॥ [१४]

स्वाहा॒धिमा॑धी॒ताय॑ स्वाहा॒ स्वाहा॑धी॒त॒म्मन॑से स्वाहा॒ स्वाहा॑
मनः॑ प्र॒जाप॑तये स्वाहा॒ काय॑ स्वाहा॒ कस्मै॑ स्वाहा॑ क॒त॒मस्मै॑
स्वाहा॑दि॒त्यै स्वाहा॑दि॒त्यै म॒ह्यै स्वाहा॑दि॒त्यै सु॑मृ॒डीका॑यै स्वाहा॑
सर॑स्व॒त्यै स्वाहा॑ सर॑स्व॒त्यै बृ॒ह॒त्यै स्वाहा॑ सर॑स्व॒त्यै पा॒व॒कायै॑
स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ पू॒ष्णे प्र॑प॒थ्याय॑ स्वाहा॑ पू॒ष्णे न॒रन्धि॑षाय॑

स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय
 स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे
 निभूयपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

पुरुरूपाय स्वाहा दशं च॥—————[१५]

दद्ध्यः स्वाहा हनूभ्याः स्वाहोष्ठाभ्याः स्वाहा मुखाय
 स्वाहा नासिकाभ्याः स्वाहाक्षीभ्याः स्वाहा कर्णाभ्याः
 स्वाहा पार इक्षवोऽवार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहावार इक्षवः
 पार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहा शीर्ष्णे स्वाहा भ्रूभ्याः स्वाहा
 ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा केशेभ्यः
 स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः स्वाहा स्कन्धेभ्यः स्वाहा
 कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्ठीभ्यः स्वाहा पाजस्याय स्वाहा
 पार्श्वाभ्याः स्वाहा॥३७॥

अंसभ्याः स्वाहा दोषभ्याः स्वाहा बाहुभ्याः
 स्वाहा जङ्घाभ्याः स्वाहा श्रोणीभ्याः स्वाहोरुभ्याः
 स्वाहाष्ठीवद्भ्याः स्वाहा जङ्घाभ्याः स्वाहा भुसदे स्वाहा
 शिखण्डेभ्यः स्वाहा बालधानाय स्वाहाण्डाभ्याः स्वाहा
 शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय

स्वाहा॑ पु॒द्भ्यः॑ स्वाहा॑ शु॒फेभ्यः॑ स्वाहा॑ लो॒मभ्यः॑ स्वाहा॑
 त्व॒चे स्वाहा॑ लोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ मा॒ःसाय॒ स्वाहा॑ स्ना॒वभ्यः॑
 स्वाहा॑स्थ॒भ्यः स्वाहा॑ म॒ञ्जभ्यः॑ स्वाहा॑ङ्गे॒भ्यः स्वाहा॑त्म॒ने स्वाहा॑
 सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥३८॥

पा॒श्वभ्या॑ः स्वाहा॑ म॒ञ्जभ्यः॑ स्वाहा॑ ष॒ट्ठ॥ [१६]

अ॒ञ्ये॒ताय॒ स्वाहा॑ञ्जि॒स॒क्थाय॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒पदे॒ स्वाहा॑
 शि॒ति॒क॒कुदे॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒र॒न्ध्राय॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒पृ॒ष्ठाय॒
 स्वाहा॑ शि॒त्य॒साय॒ स्वाहा॑ पु॒ष्प॒कर्णाय॒ स्वाहा॑ शि॒त्यो॒ष्ठाय॒
 स्वाहा॑ शि॒ति॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒भ॒सदे॒ स्वाहा॑ श्वे॒तानू॑का॒शाय॒
 स्वाहा॑ञ्जये॒ स्वाहा॑ ल॒लामा॑य॒ स्वाहा॑सि॒तज्ञ॑वे॒ स्वाहा॑
 कृ॒ष्णै॒ताय॒ स्वाहा॑ रोहि॑तै॒ताय॒ स्वाहा॑रु॒णै॒ताय॒ स्वाहा॑हे॒द॒शाय॒
 स्वाहा॑ की॒द॒शाय॒ स्वाहा॑ ता॒द॒शाय॒ स्वाहा॑ स॒द॒शाय॒ स्वाहा॑
 वि॒स॒द॒शाय॒ स्वाहा॑ सु॒स॒द॒शाय॒ स्वाहा॑ रू॒पाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
 स्वाहा॑॥३९॥

रू॒पाय॒ स्वाहा॑ द्वे च॥ [१७]

कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शङ्गा॑य॒ स्वाहा॑ सा॒र॒ङ्गाय॒
 स्वाहा॑रू॒णाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒

स्वाहा रोहिताय स्वाहा शोणाय स्वाहा श्यावाय स्वाहा
 श्यामाय स्वाहा पाकलाय स्वाहा सुरूपाय स्वाहानुरूपाय
 स्वाहा विरूपाय स्वाहा सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा
 शबलाय स्वाहा कमलाय स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४० ॥

कृष्णाय पद्मत्वारि २ शतः ॥ [१८]

ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा
 काण्डेभ्यः स्वाहा वल्शेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः
 स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा
 शयानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४१ ॥

ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः ॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा
 स्कन्धेभ्यः स्वाहा शाखेभ्यः स्वाहा पुर्णेभ्यः स्वाहा
 पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः
 स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय
 स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा परिशिष्टाय स्वाहा सःशिष्टाय
 स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा रिक्ताय स्वाहारिक्ताय स्वाहा

प्ररिक्ताय॒ स्वाहा॒ स॒रिक्ताय॒ स्वाहोद्विक्ताय॒ स्वाहा॒ सर्वस्मै
स्वाहा॑॥४२॥

वनस्पतिभ्यः स्कन्धोभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥ [२०]

[प्रजवँ प्रजापतिर्यदच्छन्दोमन्ते हुवे सवाहमोषधीभ्यो द्विचत्वारिंशत्॥४२॥ प्रजवँ
सर्वस्मै स्वाहा॑॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रमे देवा दधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति स एतं
चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्मै श्रद्धेवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं
विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते श्रद्धेभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः॥१॥

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं
वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो
वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां
यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव॥२॥

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति चतुर्विंशतिरधमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो
लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री
ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥३॥

असावायुराभ्यामेव पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [१]

यथा वै मनुष्या एवं देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानंमृत्युमपहत्य दैवीं

सु॒सदं॑ गच्छे॒मेति॑ त ए॒तं च॑तुर्वि॒ंशतिरा॒त्रम॑पश्यन्तमाह॑रन्तेनायजन्त॒ ततो॑ वै ते-
ऽव॑र्ति॒म्याप्मानं॑मृ॒त्युम॑प॒हत्य॑ दैवी॑ सु॒सदं॑मगच्छन् य एवं वि॒द्वाँसश्च॑तुर्वि॒ंशतिरा॒त्रमास॑ते-
ऽव॑र्तिमेव पाप्मानंम॒पहत्य॑ श्रियं गच्छन्ति श्री॒र्हि म॑नुष्य॒स्य॥४॥

दैवीं सु॒सञ्जोति॑रतिरा॒त्रो भ॑वति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै पृ॒ष्ठः षड॑हो
भ॑वति षड्वा ऋ॒तवः॑ संवत्स॒रस्त॑म्मासा अर्धमा॒सा ऋ॒तवः॑ प्रविश्य दैवी॑ सु॒सदं॑मगच्छन् य एवं वि॒द्वाँसश्च॑तुर्वि॒ंशतिरा॒त्रमास॑ते संवत्स॒रमे॒व प्र॑विश्य
व॒स्यसी॑ सु॒सदं॑ गच्छन्ति त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशा अ॒वस्ता॑द्भवन्ति त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशाः
प॒रस्ता॑त्रयस्त्रि॒ंशैरे॒वोभ॑यतोऽव॑र्ति॒म्याप्मानं॑म॒पहत्य॑ दैवी॑ सु॒सदं॑म॒ध्यतः॑॥५॥

गच्छन्ति पृ॒ष्ठानि॑ हि दैवीं सु॒सञ्जामि॑ वा ए॒तत्कुर्व॑न्ति यत्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशा अ॒न्वञ्चो॑
म॒ध्येऽनि॑रुक्तो भवति तेनाज॑म्यूर्ध्वानि पृ॒ष्ठानि॑ भवन्त्यूर्ध्वाश्छ॒न्दोमा॑ उ॒भाभ्या॑ रू॒पाभ्या॑
सुव॒र्गं लो॒कं य॒न्त्यस॑त्रं वा ए॒तद्यद॑छ॒न्दोमं॑ यच्छ॒न्दोमा॑ भवन्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व
पृ॒ष्ठैर॒व रु॑न्धते प॒शूच्छ॒न्दोमै॑रोजो वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठानि॑ प॒शवः॑॥६॥

छ॒न्दोमा॑ ओज॑स्येव वी॒र्यं॑ प॒शुषु॑ प्रति तिष्ठन्ति त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशा अ॒वस्ता॑द्भवन्ति
त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशाः प॒रस्ता॑न्मध्ये पृ॒ष्ठान्युरो॑ वै त्रय॑स्त्रि॒ंशा आ॒त्मा पृ॒ष्ठान्या॒त्मन॑ ए॒व तद्य॑ज॒मानाः
शर्म॑ न॒ह्यन्तेऽना॑त्यै बृह॒द्रथ॑न्तराभ्यां यन्ती॒यं वा॒व र॑न्धन्तरमसौ बृह॒दाभ्या॑मे॒व य॒न्त्यथो॑
अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्जसाय॑नी स्मृ॒ता ताभ्या॑मे॒व॥७॥

सुव॒र्गं लो॒कं य॑न्ति परा॑ञ्चो वा ए॒ते सु॒वर्गं॑ लो॒कमु॒भ्यारो॑हन्ति ये प॑रा॒चीना॑नि
पृ॒ष्ठान्यु॑पयन्ति प्र॒त्यङ्ङड॑हो भ॑वति प्र॒त्यवरू॑ढा अथो प्रति॑ष्ठित्या उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॑द्धोतिष्ठन्ति
त्रि॒वृतो॑ऽधि॒ त्रि॒वृतमु॑प॒ यन्ति॑ स्तोमा॑ना॒ सम्प॑त्त्यै प्र॒भवा॒य ज्योति॑रग्निधोमो भ॑वत्य॒यं वा॒व स
क्षयो॑ऽस्मादे॒व तेन॑ क्षया॒न्न य॑न्ति चतुर्वि॒ंशतिरा॒त्रो भ॑वति चतुर्वि॒ंशतिर॑र्धमा॒साः सं॒वत्स॒रः
सं॒वत्स॒रः सु॒वर्गो॑ लो॒कः सं॒वत्स॒र ए॒व सु॒वर्गे॑ लो॒के प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो चतुर्वि॒ंशत्य॑क्षरा
गा॒यत्री गा॑यत्री ब्रह्मव॑र्चसङ्गा॒यत्रि॑यैव ब्रह्मव॑र्चसम॒व रु॑न्धतेऽतिरा॒त्राव॑भितो भवतो ब्रह्मव॑र्चसस्य
प॒रिगृ॑हीत्यै॥८॥

म॒नुष्य॑स्य म॒ध्यतः॑ प॒शव॑स्ताभ्यामे॒व सं॑ वत्स॒रश्चतुर्वि॒ंशतिश्च॑॥ [२]

ऋ॒क्षा वा इ॒यम॑लो॒मका॑सी॒त्साका॑म॒यतौ॑षधीभिर्वनस्पतिभिः प्र जा॒येयेति॑

सैतास्त्रिंशत् रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्त्रैव जायन्ते प्रजयां पशुभिरियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मन्धित्वात्राद्यमवारुन्धौषधीः॥१॥

वनस्पतीन्मृजां पशून्तेनावर्धत सा जेमानंम्महिमानंमगच्छद्य एवं विद्वांस एता आसंते विराजमेवात्मन्धित्वाऽन्नाद्यमवं रुन्धते वर्धन्ते प्रजयां पशुभिर्जेमानंम्महिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्दृष्टानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृत्तुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव॥१०॥

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य सन्तत्या अथौ प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा रंभन्ते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृतेज एवात्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव॥११॥

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विष्वान् विष्वन्तो भवन्ति य एवं विद्वांस एता आसंते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति संवत्सर एव प्रतिष्ठाय॥१२॥

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत्रयस्त्रिंशमुप यन्ति त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वार्वेकविंशौ भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बृहवः षोडशिनो भवन्ति तस्माद्बृहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता॥१३॥

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता आसंतेऽक्लृप्ता वा एते सुवर्ग लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्ग लोकं यन्त्युभयोरभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराडत्र विराड्विराजैवान्नाद्यमवं रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्ये॥१४॥

ओषधीः सं वत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तेकान्नपञ्चाशच्च॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमेतत् देवा येनयेन छन्दसानु प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन् द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वाभ्यारूढं सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस एता आसन्ते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं गच्छन्ति॥१५॥

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्ति॥१६॥

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचरूयहानुपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढा अथो प्रतिष्ठित्या उभयौलोकयोर्ऋद्धोतिष्ठन्ति द्वात्रिंशदेतास्तासां यस्मिंश्चित्रिंशदक्षरा विराडत्र विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥१७॥

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदक्षरा द्वाविंशतिश्च॥ [४]

द्वे वाव दैवसूत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिंशदहश्च य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृष्ट एव विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तन्तेऽहर्भोजो वा एता देवा अग्र आहरन्॥१८॥

अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्ध्वन् य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते सर्व एव प्रबाहुगृध्रवन्ति सर्वे ग्रामणीयम्प्राप्नुवन्ति पञ्चाहा भवन्ति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका एषु॥१९॥

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्वन्त्यन्नाद्यस्यावरूढौ सर्वपृष्ठो भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो

यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयुरनां वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाग्व्यादुपरिष्ठाद्द्वादशाहमुपेयुं यन्त्याप्तामेव वाचमुपेयुं यन्ति तस्मादुपरिष्ठाद्वाचा वंदामोऽवान्तरम्॥२०॥

वै दंशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यदंशरात्रो भवन्ति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एताः ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदंशरात्रो यदंशरात्रो भवन्ति सत्रस्यर्द्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोमं क्रियते तस्यैवेषा शान्तिर्द्विनीका वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजिह्वसहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश य एवं विद्वांसं सन्नयन्निःशदहमासत् ऐषा द्विनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥२१॥

अहरत्रेष्ववान्तरं षोडश सह सप्तदश च॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त सुवर्गं लोकमायन्त एतः षड्विंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं लोकम्प्राजानन्तसुवर्गं लोकमायन्त य एवं विद्वांसः षड्विंशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकम्प्राजानन्ति सुवर्गं लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रः॥२२॥

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारो भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव॥२३॥

वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षड्विंशद्रात्रो भवन्ति षड्विंशदक्षरा बृहती बारहताः पशवो बृहत्येव पशूनव रुन्धते बृहती छन्दसाः स्वाराज्यमाश्रुताश्रुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वांसः षड्विंशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै॥२४॥

अतिरात्र ओजस्येव षड्विंशच्च॥ [६]

वसिष्ठो हतपुत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौदासान्भवेयमिति स एतमैकस्मान्नपञ्चाशमपश्यत्तमाहरन्तेनायजत ततो वै सोऽविन्दत प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वांसं एकस्मान्नपञ्चाशमासते विन्दन्तैः प्रजामभि भ्रातृव्यान्भवन्ति त्रयस्त्रिवृतौ-

ऽग्निष्टोमा भवन्ति वज्रस्यैव मुखं सः श्यन्ति दश पञ्चदशा भवन्ति पञ्चदशो वज्रः॥२५॥

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमदंशममहर्भवति वज्र एव वीर्यं दधति द्वादश सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्दृष्टानि पृष्ठैरेवतूनुन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति द्वादशैकविंशा भवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्॥२६॥

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडाश्विनानि भवन्ति षड्वा ऋतवः ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्वयंसीरष्टाचत्वारिंशत ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्त्रैव जायन्ते प्रजयां पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य एवं विद्वांसं एकस्मान्नपञ्चाशमासंते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा भवन्त्यतिरात्रावभितौ भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२७॥

वज्र आत्मन्त्रया द्वाविंशतिश्च॥ [७]

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेत्रेष्वा वै संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एताः रात्रिं वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत्॥२८॥

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यथ्साम्मैध्ये विष्वान्सम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतथ्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्य न का च न निर्या भवति चतुरहे पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः सम्पद्यते तेनैकाष्टकां न छम्बद्बुर्वन्ति तेषाम्॥२९॥

पूर्वपक्षे सुत्या सम्पद्यते पूर्वपक्षममासां अभि सम्पद्यन्ते ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठन्त ओषधयो वनस्पतयोऽनुत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यराध्मुरिमे यजमाना इति तदनु सर्वे राधुवन्ति॥३०॥

एतच्छुम्बद्वर्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिंशच्च॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव दीक्षाभिः। त्मानं श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव द्यन्ति द्वाभ्यान्वचन्द्वाभ्यामसुद्वाभ्याम्। सन्द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्याम्मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो रघीयाः सः सुवर्गं लोकमयामेति॥ ३१॥

सुवर्गम्पञ्चाशत्॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तम्प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य तानालभ्यं परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखं मुखत एव स्तोमान्प्र युञ्जते ते॥ ३२॥

संस्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावर्ति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूग्विराट्पूर्वमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसाम्बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्य तेनाजामि॥ ३३॥

त एकात्रपञ्चाशच्च॥ [१०]

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्स्थतोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सन्निपातं प्रति तिष्ठन्तो यन्ति ते संस्तुता विराजम्॥ ३४॥

अभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावर्ति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूग्विराट्पूर्वमेवाव रुन्धते ते न क्षुधातिमार्च्छन्त्यक्षौधुका भवन्ति क्षुत्सम्बाधा इव हि सन्निपातोऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियदैवचक्रं यदेतेन॥ ३५॥

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति समंश्रुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्युभयतोऽज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गं लोकं प्रति तिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सम्पद्यन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ

बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ द्वादशौ॥३६॥

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षड्हा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि सम्पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु पर्यावर्तन्ते चत्वारः षड्हा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि सम्पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तथ्संवत्सरमनु पर्यावर्तन्ते-
उप्रतिष्ठितः संवत्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया इत्येतावद्वै संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतिष्ठितो यन्ति॥३७॥

विराजंतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥ [११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा पूर्णो ब्रह्मणा प्लक्षो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बर ऊर्जा गायत्री छन्दोभिस्त्रिवृधस्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे वसो मम॥३८॥

मेषषड्विंशत्॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विक्र्याभ्यः स्वाहाऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥३९॥

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा समन्तं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहाऽम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४०॥

अद्भ्य एकात्रिंशत्॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः। पुरो मर्तः पुरः श्वा। अहं च त्वं च वृत्रहन्त्यसम्भूव सनिभ्य आ। अरातीवा चिदद्विवोऽनु नौ शूर मसते भद्रा इन्द्रस्य रातर्यः। अभि कर्त्वेन्द्र भूरध जमत्र ते विव्यङ्गहिमान् रजांसि। स्वेना हि वृत्रं

शवंसा जघन्थु न शत्रुरन्तं विविदद्युधा तै॥४१॥

विविदद्वे च॥ [१५]

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये नमोऽधिपतयेऽधिपतिरस्यधिपतिं
मा कुर्वधिपतिरुहं प्रजानां भूयासम्मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहाऽऽलब्धाय स्वाहा
हुताय स्वाहा॥४२॥

नम एकात्रिंशत्॥ [१६]

मयोभूर्वातो अग्नि वातूस्त्रा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम्। पीवस्वतीर्जीवधन्याः
पिबन्त्ववसायं पद्वतै रुद्र मृड। याः सरूपा विरूपा एकरूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि
वेद। या अङ्गिरसस्तपसेह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ। या देवेषु तनुवमैरयन्त
यासां सोमो विश्वा रूपाणि वेद। ता अस्मभ्यम्यसा पिबन्मानाः प्रजावतीरिन्द्र॥४३॥

गोष्ठे रिरीहि। प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वैर्देवैः पितृभिः संविदानः। शिवाः सतीरुप
नो गोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया स संदेम। इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः
स्वाहेह रमतिः स्वाहा महीम् पु सुत्रामाणम्॥४४॥

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥ [१७]

किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद्बृहद्वयः। किं स्विदासीत्पिशङ्गिला किं
स्विदासीत्पिलिप्पिला। द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशङ्गिलाविरासीत्पिलिपि
कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्ञायते पुनः। किं स्विद्धिमस्य भेषजं किं
स्विदावपनम्महत्। सूर्य एकाकी चरति॥४५॥

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निरहिमस्य भेषजम्भूमिरावपनम्महत्। पृच्छामि त्वा परमन्तं
पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम्। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि
वाचः परमं व्योम। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्। सोममाहुर्वृष्णो
अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥४६॥

सूर्य एकाकी चरति षड्वत्वारिंशच्च॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। सुभगे काम्पीलवासिनि

सुवर्गे लोके सं प्रोण्वामा॑। आहमंजानि गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम्। तौ सह चतुरः
पदः सम्प्र सारयावहे। वृषां वा९ रेतोधा रेतो दधातूश्च॒क्थ्यो॑र्गृदं धे॒ह्य॒ञ्जिमुद॑ञ्जिमन्वज।
यः स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम्॥४७॥

बि॒लधा॑वनः। प्रि॒यः स्त्री॒णाम॑पी॒च्यः। य आ॑सां कृ॒ष्णे लक्ष्म॑णि सदि॒र्गृदि॒म्प्राव॑धीत्।
अम्बे अम्बा॒ल्यम्बि॑के न मां यभति॒ कश्च॑न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः। ऊ॒र्ध्वामे॑नामुच्छ्र॒यता॑द्वेणुभा॒रं
गि॒रावि॑वा। अथा॑स्या मध्य॑मेधता९ शी॒ते वा॑ते पुन॒त्रि॒वा। अम्बे अम्बा॒ल्यम्बि॑के न मां
यभति॒ कश्च॑न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः। यद्ध॑रि॒णी यव॑मति॒ न॥४८॥

पु॒ष्टम्प॑शु म॒न्यते। शू॒द्रा यद॑र्य॒जारा॑ न पोषा॑य धनायति। अम्बे अम्बा॒ल्यम्बि॑के न मां
यभति॒ कश्च॑न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः। इ॒यं य॒का श॑कु॒न्तिका॑हल॒मिति॑ सर्पति। आह॑तं ग॒भे प॑सो
नि ज॑ल्युलीति॒ धाणि॑का। अम्बे अम्बा॒ल्यम्बि॑के न मां यभति॒ कश्च॑न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः।
मा॒ता च॑ ते पि॒ता च॑ तेऽग्रं वृ॒क्षस्य॑ रो॒हतः॥४९॥

प्र सु॑ला॒मीति॑ ते पि॒ता ग॒भे मु॒ष्टिम॑त९सयत्। द॒धि॒क्राव्णो॑ अकारिषं जि॒ष्णोर॑श्वस्य
वा॒जिनः॑। सु॒र॒भि नो॑ मु॒खां क॑र॒त्प्र ण॑ आयू९षि ता॒रिष॑त्। आपो॑ हि ष्ठा म॒योभु॑वस्ता
न ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे र॑णा॒य च॑क्ष॒से। यो वः॑ शि॒वत॑मो र॒सस्त॑स्य॒ भाज॑यतेह नः।
उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑। तस्मा॑ अ॒रं ग॑मा॒म वो॑ यस्य॒ क्षया॑य जि॒न्वथ॑। आपो॑ ज॒नय॑था च
नः॥५०॥

आ॒साम॑ति॒ न रो॑हतो जि॒न्वथ॑ च॒त्वारि॑ च॥ [१९]

भूर्भुवः सु॒व॒र्वस॑वस्त्वाञ्जन्तु गाय॒त्रेण॑ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॑ञ्जन्तु त्रै॒ष्टुभे॑न
छन्द॑सादित्यास्त्वा॑ञ्जन्तु जा॒गते॑न॒ छन्द॑सा॒ यद्वा॑तो॒ अपो॑ अ॒गम॑दिन्द्रस्य त॒नुव॑म्प्रिया॒म्।
ए॒त९ स्तो॑तरे॒तेन॑ प॒था पु॑न॒रश्व॑मा॒ वर्त॑यासि नः। ला॒जी (३) ञ्छा॑ची (३) न॒ यशो॑
म॒मा (४)म्। य॒व्यायै॑ ग॒व्याया॑ ए॒तद्दे॒वा अ॒न्नम॑त्तै॒तद॒न्नम॑द्धि प्र॒जाप॑ते। यु॒ञ्जन्ति॑ ब्र॒ध्नम॑रु॒षं
च॑रन्तं परि॑ त॒स्थुषः॑। रोच॑न्ते रोच॒ना दि॒वि। यु॒ञ्जन्त्य॑स्य॒ काम्या॑ ह॒री वि॑प॒क्षसा॑ रथै॑।
शो॒णा धृ॒ष्णू नृ॒वाह॑सा। के॒तुं कृ॑ण्वन्न॒केत॑वे पेशो॑ म॒र्या अपे॑शसै॑। स॒मुष॑द्वि॒रजा॑यथाः॥५१॥

ब्र॒ध्नं प॑ञ्चवि॒ंशति॑श्च॥ [२०]

प्रा॒णाय॑ स्वाहा॑ व्या॒नाय॑ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॑ स्वाहा॑ स्ना॒वभ्यः॑ स्वाहा॑ सन्ता॒नेभ्यः॑ स्वाहा॑

परिसन्तानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा संधानैभ्यः स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा
दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५२॥

प्राणायष्टविंशतिः॥ [२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहाऽनभिहिताय स्वाहा युक्ताय स्वाहाH-
ऽयुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय स्वाहा वञ्चते
स्वाहा परिवञ्चते स्वाहा संवञ्चते स्वाहाऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा धावते
स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५३॥

सितायाष्टात्रिंशत्॥ [२२]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋक्षा वै प्रजापतिर्येनयेन् द्वे वाव देवसूत्रे आदित्या अकामयन्त
सुवर्गं वसिष्ठः सं वत्सराय सुवर्गं ये सत्रम्ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्टोमं मेघः कूप्याभ्योऽज्यो
यो नमो मयोभूः किं स्विदम्बे भूः प्राणाय सिताय द्वाविंशतिः॥ [२३]

[बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूस्त्रिप्रश्नाशत्॥५३॥ बृहस्पतिः
सर्वस्मै स्वाहा॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

गावो वा एतत्सत्रमांसताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि नो जायन्ता इति कामेन तासां दश
मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराध्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः
संवत्सरमास्वोदतिष्ठन्नराध्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता उभयीरुदतिष्ठन्नराध्मेति
गोसत्रं वै॥१॥

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यृध्रुवन्त्येव तस्मात्तूपरा वार्षिकौ
मासौ पत्वा चरति सत्राभिजितुः ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते
तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै

संमुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स तत् उदेति संवत्सरः॥२॥

वै संमुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदृचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रौऽसावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः प्ररोधनम्पूर्वं उदयनमुत्तरो ज्योतिष्टोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विंशः प्रायणीयो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः॥३॥

संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सङ्स्थित्या अरिष्टा उत्तरैरहोभिश्चरन्ति षड्हा भवन्ति षड्हा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्चायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनम्मध्यतः॥४॥

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव तच्छन्दास्येव तद्विमोकं यन्त्यथो उभयतोऽज्योतिषेव षड्हेन सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासन्ते केन यन्तीति देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दासि वै देवयानः पन्था गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा भवन्ति देवयानेनैव॥५॥

तत्पथा यन्ति समानं सामं भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेव न यन्त्यन्याअन्या ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवलोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो ब्रह्मसामम्भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै मासिमांसि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते मासिमांस्येव वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासां पृष्ठान्युप यन्ति तस्मादुपरिष्ठदोषधयः फलं गृह्णन्ति॥६॥

गोसत्रं वा एति सं वत्सरोऽर्धमासा मिथुनम्मध्यतो देवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥—[१]

गावो वा एतत्सत्रमांसताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिषासन्तीस्तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नराश्मोत्तिष्ठाभाव तं काममरुथ्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा अब्रुवन्नर्धा वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरं सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम्॥७॥

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता इमा यास्तूपरा उभयो

वाव ता और्ध्वन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन् याश्चोर्जम्वारुन्धत्प्रोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति
द्वादशसु य एवं वेद पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा
एतद्वृद्धमयन्तस्मादेतद्गोसनि॥८॥

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥ [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युपं यन्ति मध्यम उपं यन्त्युत्तम उपं यन्ति तदाहुर्या वै
त्रिकस्याहं उपसीदन्ति दहं वै सापराभ्यां दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धौक्ष्यते यां
द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति संवत्सरः सम्पाद्योत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपैयुस्तद्यजमाना
यज्ञं पशून्वं रुन्धते समुद्रं वै॥९॥

एतेऽनवारमपारम्परं प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यद्वहद्रथन्तरे अन्वर्जैर्युयथा मध्ये
समुद्रस्य प्लवमन्वर्जैर्युस्तादृक्तदनुत्सर्गम्बृहद्रथन्तराभ्यामित्वा प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै
कामेभ्यः सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः सर्वान्कामान्वं रुन्धते॥१०॥

समुद्रं वै चतुस्त्रिंशच्च॥ [३]

समान्यं ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेव न यन्त्यन्यदन्यत्सामं
भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेवान्यमन्यममनुष्यलोकम्प्रत्यवरोहन्तो यन्ति जगतीमग्र
उपं यन्ति जगतीं वै छन्दांसि प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहा बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशः
स्तोमास्तस्माज्ज्यायांसं कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि
यजमाना अव रुन्धत आदित्यः॥११॥

गृह्यत इयं वा अदितिरस्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते मिथुनत्वाय प्रजात्या
अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यदशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः
सृजन्त एताः ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो भवति
सत्रस्यर्द्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवेषा शान्तिः॥१२॥

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥ [४]

यदि सोमो सः सुतो स्याताम्महति रात्रिये प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात्पूर्वो वाचम्पूर्वो
देवताः पूर्वश्छन्दांसि वृङ्क्ते वृषण्वतीं प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्तेऽथो खल्वाहुः

सवनमुखेसवनमुखे का॒र्येति॑ सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृ॒द्धे संवेशा॑योपवेशायं
गायत्रियास्त्रिष्टु॒भो जग॑त्या अनुष्टु॒भः प॒ङ्क्ता अ॒भिभू॑त्यै स्वाहा छन्दा॑सि वै संवेश
उपवेशश्छन्दा॑भिरेवैषाम्॥१३॥

छन्दा॑सि वृ॒द्धे सज॑नीय॒ः शस्यं॑ विह॒व्यः शस्यं॑मगस्त्यस्य कयाशुभीय॒ः शस्यं॑मेतावद्वा
अस्ति॑ यावदेतद्यावदेवास्ति॒ तदैषां॑ वृ॒द्धे यदि॑ प्रातःसवने क॒लशो दी॑र्यत वैष्ण॒वीषुं
शिवि॒विष्ट॑वतीषु स्तुवीर॒न् यद्वै य॒ज्ञस्याति॑रिच्यंते विष्णुं॑ तच्छि॒पिविष्ट॑मभ्यति॑ रिच्यते
तद्विष्णुः॑ शिवि॒विष्टोऽति॑रिक्त ए॒वाति॑रिक्तं दधात्यथो अति॑रिक्तेनै॒वाति॑रिक्तमा॒स्त्वाव॑ रुन्धते यदि॑
म॒ध्यन्दि॑ने दीर्यत वषट्कारनिधन॒ः सामं॑ कुर्युर्वषट्कारो वै य॒ज्ञस्य॑ प्रतिष्ठा प्र॒तिष्ठा॑मे॒वेन॑द्रमयन्ति
यदि॑ तृतीयसवन ए॒तदे॒व॥१४॥

छन्दा॑भिरेवैषामवैकान्नवि॑शतिश्च॥ [५]

षड्द॒हर्मासा॑न्ध्रसम्पाद्याहुरु॒ध्वंस॑जन्ति षड्द॒हर्हि मासा॑न्ध्रसम्पश्यन्त्यर्धमासैर्मासा॑न्ध्रसम्पाद्याहुरु॒ध्वंस॑
मासा॑न्ध्रसम्पश्यन्त्यमावास्यया मासा॑न्ध्रसम्पाद्याहुरु॒ध्वंस॑जन्त्यमावास्यया हि मासा॑न्ध्रसम्पश्यन्ति
पौर्णमा॒स्या मासा॑न्ध्रसम्पाद्याहुरु॒ध्वंस॑जन्ति पौर्णमा॒स्या हि मासा॑न्ध्रसम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण
आ॒सिश्च॑ति॒ परा॒ स सि॑श्चति॒ यः पूर्णा॑दुदचति॥१५॥

प्रा॒णम॑स्मिन्ध्रस दधाति॒ यत्पौ॑र्णमा॒स्या मासा॑न्ध्रसम्पाद्याहुरु॒ध्वंस॑जन्ति संव॒ध्रस्रा॑यैव तत्प्रा॒णं
द॑धति॒ तदनु॑ स॒न्नि॒ष्टः प्रा॑णन्ति॒ यदह॑र्नो॒ध्वंस॑जेयुर्यथा दृतिरुप॑नद्धो वि॒पत॑त्येव॒ः संव॒ध्रस्रो
वि प॑ते॒दार्ति॑मा॒र्च्छेयु॑र्यत्पौ॑र्णमा॒स्या मासा॑न्ध्रसम्पाद्याहुरु॒ध्वंस॑जन्ति संव॒ध्रस्रा॑यैव तदु॒दानं॑ द॑धति॒
तदनु॑ स॒न्नि॒ष्ट उ॒त्॥१६॥

अ॒नन्ति॑ ना॒र्तिमा॑र्च्छन्ति पूर्णमा॑से वै दे॒वाना॑ सु॒तो यत्पौ॑र्णमा॒स्या
मासा॑न्ध्रसम्पाद्याहुरु॒ध्वंस॑जन्ति दे॒वाना॑मे॒व तद्य॑जेन॑ य॒ज्ञम॒प्रत्य॑वरोहन्ति॒ वि वा ए॒तद्य॑ज्ञं
छि॒न्दन्ति॑ यत्षड्द॒हसं॑तत॒ः सन्त॑मथाहुरु॒ध्वंस॑जन्ति प्राजाप॑त्यम्पशुमाल॑भन्ते प्र॒जाप॑तिः सर्वा
दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरेव य॒ज्ञः सं त॑न्वन्ति॒ यन्ति॑ वा ए॒ते स॑र्वना॒द्येऽहः॑॥१७॥

उ॒ध्वंस॑जन्ति तुरी॒यं खलु॑ वा ए॒तध॑सवनं॑ य॒ध्सा॑न्नाय्यं य॒ध्सा॑न्नाय्यम्भव॑ति तेनै॒व स॑र्वना॒न्न
य॑न्ति समु॒पहू॑य भक्षयन्त्येत॒ध्सा॑मपी॒था ह्ये॒तर॑हि॒ यथा॑यतुनं वा ए॒तेषा॑ संव॒नभा॑जो दे॒वता॑
गच्छ॑न्ति॒ येऽह॑रु॒ध्वंस॑जन्त्यनु॒सवनं॑ पु॒रोडा॑शान्निर्वप॑न्ति यथा॑यत॒नादे॒व संव॑नभा॒जो दे॒वता॑ अव॑

रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसवनं एकादशकपालान्माध्यन्दिने सवने द्वादशकपालाऽस्तृतीयसवने
छन्दाःस्येवास्वावं रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने निर्वपन्ति वैश्वदेवं वै तृतीयसवनन्तेनैव
तृतीयसवनान्नं यन्ति॥१८॥

उदचत्युद्येऽहरास्वा पञ्चदश च॥ [६]

उत्थसृज्या (३) त्रोत्थसृज्या (३) मिति मीमांसन्ते ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुत्थसृज्यमेवेत्यमावास्यायां
च पौर्णमास्यां चोत्थसृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव नोत्थसृज्ये इत्याहुये
अवान्तरं यज्ञम्भेजाते इति या प्रथमा व्यष्टका तस्यामुत्थसृज्यमित्याहुरेष वै मासो विश्वर
इति नार्दिष्टम्॥१९॥

उत्थसृजेयुर्यदार्दिष्टमुत्थसृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्लावे मध्ये षडहस्यं सम्पद्येत
षडहैमासांन्धस्मप्राद्य यत्सप्तममहस्तस्मिन्नुत्थसृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेयुरैन्द्रं दधिन्द्राय मरुत्वन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै
वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं
कुर्वन्ति॥२०॥

सवनमष्टाभिरुपं यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्वाग्धेयान्न च्यावयन्तीन्द्रस्य वै
मरुत्वन्तो माध्यन्दिनं सवनं यदिन्द्राय मरुत्वन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव
तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुपं यन्ति विश्वेषां वै देवानामभुमतां तृतीयसवनं
यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति सवनं द्वादशभिः॥२१॥

उपं यन्ति प्राजापत्यम्पशुमा लभन्ते यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञस्याननुसर्गायाभिवर्त इतः
षण्मासो ब्रह्मसामम्भवति ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तत्सुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति
प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्रं क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिक्षां नो
अस्मिन्युरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयताः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययं
वै लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त आ यन्ति॥२२॥

नार्दिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विंशतिश्च॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावं रुन्धत तत्क्रोशस्य
क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्तं स्तुवन्ति यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते

सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्तं स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुप यन्ति प्रजापतेरहृदयेन हविर्धाने-
ऽन्तः स्तुवन्ति प्रमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन पुरस्तात्सदसः॥२३॥

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति
नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
दधत्यप्रतिहृताभिरुद्रायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णोऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव
न पञ्चदशः रथन्तरम्भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशम्॥२४॥

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशम्भुद्रं द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै
पत्न्य उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रजापतिः प्रजा असृजत् सोऽकामयतासामहः
राज्यं परीयामिति तासां राजनेनैव राज्यं पर्येतद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनम्भवति
प्रजानामेव तद्यजमाना राज्यं परि यन्ति पञ्चविंशम्भवति प्रजापतेः॥२५॥

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति पञ्चभिरासीना
मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया समायन्ति
दिग्भ्य एवान्नाद्यः सम्भरन्ति ताभिरुद्रातोद्रायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्॥२६॥

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो यथा सुपर्ण
उत्पतिष्यच्छिरं उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्राता
रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति प्लेङ्गः होता नाकस्यैव पृष्ठः रोहन्ति कूर्वावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव
विष्टपं गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यथो आक्रमणमेव तथ्येतुं
यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥२७॥

सदसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्प्रत्येकादश च॥ [८]

अर्क्येण वै संहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताभ्य इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध
यदक्यम्भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त इलान्दम्भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य इरां
लूतामव रुन्धते तस्माद्याः समाः सत्रः समृद्धं क्षोधुकास्ताः समा प्रजा इषः
ह्यासामूर्जमाददते याः समा व्युद्धमक्षोधुकास्ताः समा प्रजाः॥२८॥

न ह्यासामिषमूर्जमाददत उत्क्रोदं कुर्वते यथा बन्धान्मुचाना उत्क्रोदं कुर्वत एवमेव

तद्यजमाना देवबन्धान्मुमुक्षुना उत्क्रोदं कुर्वत् इषमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति परमा वा एषा वाग्या दुन्दुभौ परमामेव॥२९॥

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो वदन्ति सर्वासां वाचामवरुद्धा आर्द्रं चर्मन्व्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुद्धा आन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति य आक्रोशति पुनात्यैवैनान्स स यः प्रशंसति पूतेष्वेवान्नाद्यं दधात्यृषिकृतं च॥३०॥

वा एते देवकृतं च पूर्वैर्मसैरव रुन्धते यद्भूतेच्छदाः सामानि भवन्त्युभयस्यावरुद्धौ यन्ति वा एते मिथुनाद्ये संवत्सरमुपयन्त्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्भवतस्तेनैव मिथुनान्न यन्ति॥३१॥

व्यृद्धमक्षोधुकास्ताः समां प्रजाः परमामेव च त्रिंशच्च॥ [९]

चर्माव भिन्दन्ति पाप्मानमेवैषामव भिन्दन्ति मापं राक्षसीर्मातिं व्याक्षीरित्याह सम्प्रत्यैवैषां पाप्मानमव भिन्दन्त्युदकुम्भानधिनिधाय दास्यो मार्जालीयं परि नृत्यन्ति पदो निघ्नतीरिदम्भुं गायन्त्यो मधु वै देवानां परममन्नाद्यं परममेवान्नाद्यमव रुन्धते पदो नि घ्नन्ति महियामेवैषु दधति॥३२॥

चर्मैकान्नपञ्चाशत्॥ [१०]

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सम्प्लोष्यते स्वाहा सम्प्लवंमानाय स्वाहा सम्प्लुताय स्वाहा मेघायिष्यते स्वाहा मेघायते स्वाहा मेघिताय स्वाहा मेघाय स्वाहा नीहाराय स्वाहा निहाकायै स्वाहा प्रासचाय स्वाहा प्रचलाकायै स्वाहा विद्योतिष्यते स्वाहा विद्योतमानाय स्वाहा संविद्योतमानाय स्वाहा स्तनयिष्यते स्वाहा स्तनयते स्वाहोग्रः स्तनयते स्वाहा वर्षिष्यते स्वाहा वर्षते स्वाहाभिवर्षते स्वाहा परिवर्षते स्वाहा संवर्षते॥३३॥

स्वाहानुवर्षते स्वाहा शीकायिष्यते स्वाहा शीकायते स्वाहा शीकिताय स्वाहा प्रोषिष्यते स्वाहा प्रुण्णते स्वाहा परिप्रुण्णते स्वाहोद्गहीष्यते स्वाहोद्गृह्यते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा विप्रोष्यते स्वाहा विप्लवंमानाय स्वाहा विप्लुताय स्वाहातप्स्यते स्वाहातपते

स्वाहोग्रमातपते स्वाहर्ग्यः स्वाहा यजुर्ग्यः स्वाहा सामर्ग्यः स्वाहाङ्गिरोर्ग्यः स्वाहा वेदेर्ग्यः
स्वाहा गाथर्ग्यः स्वाहा नाराशंसिर्ग्यः स्वाहा रैभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३४॥

सं वर्षते रैभ्यः स्वाहा द्वे च॥ [११]

दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय स्वाहा प्राणिने स्वाहाऽप्राणाय स्वाहा मुखंवते स्वाहा-
ऽमुखाय स्वाहा नासिकवते स्वाहाऽनासिकाय स्वाहाऽक्षण्वते स्वाहाऽनक्षिकाय स्वाहा
कर्णिने स्वाहाऽकर्णकाय स्वाहा शीर्षण्वते स्वाहाऽशीर्षकाय स्वाहा पद्वते स्वाहा-
ऽपादकाय स्वाहा प्राणते स्वाहाऽप्राणते स्वाहा वदते स्वाहाऽवदते स्वाहा पश्यते
स्वाहाऽपश्यते स्वाहा शृण्वते स्वाहाऽशृण्वते स्वाहा मनस्विने स्वाहा॥३५॥

अमनसे स्वाहा रेतस्विने स्वाहाऽरेतस्काय स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय
स्वाहा लोमंवते स्वाहाऽलोमकाय स्वाहा त्वचे स्वाहाऽत्वक्काय स्वाहा चर्मण्वते स्वाहा-
ऽचर्मकाय स्वाहा लोहितवते स्वाहाऽलोहिताय स्वाहा मांसन्वते स्वाहाऽमांसकाय
स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहाऽस्नावकाय स्वाहाऽस्थन्वते स्वाहाऽनस्थिकाय स्वाहा मज्जन्वते
स्वाहाऽमज्जकाय स्वाहाऽङ्गिने स्वाहाऽनङ्गाय स्वाहाऽऽत्मने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा सर्वस्मै
स्वाहा॥३६॥

मनस्विने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा द्वे च॥ [१२]

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु विष्णुस्त्वा युनक्तस्य यज्ञस्यर्द्धं मह्यं सन्नत्या
अमुष्मै कामायायुषे त्वा प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय त्वा व्युष्ट्यै त्वा रय्यै त्वा
राधसे त्वा घोषाय त्वा पोषाय त्वाराद्धोषाय त्वा प्रच्युत्यै त्वा॥३७॥

कस्त्वाऽष्टात्रिंशत्॥ [१३]

अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथंतराय वासन्तायाष्टाकपाल इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय
बारहताय ग्रेष्मायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो
वार्षिकेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविंशाभ्यां वैराजाभ्यां शारदा-
भ्यां पयस्यां बृहस्पतये पाङ्काय त्रिणवाय शाकुराय हैमन्तिकाय चरुः संवित्र आतिच्छन्दसाय
त्रयस्त्रिंशाय रैवताय शैशिराय द्वादशकपालोऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय
द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुः काय एककपालः॥३८॥

अग्नयेऽदित्या अनुमत्यै सप्तचत्वारिंशत्॥ [१४]

यो वा अग्नावग्निः प्रहियते यश्च सोमो राजा तयोरेष आतिथ्यं यदग्नीषोमीयोऽथेष रुद्रो यश्चीयते यत्सञ्चितेऽग्नावेतानि हवींषि न निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय प्रजां पशून् यजमानस्याभि मन्येत यत्सञ्चितेऽग्नावेतानि हवींषि निर्वपति भागधेयेनैवैनं शमयति नास्यं रुद्रोऽशान्तः॥३९॥

उपोत्थाय प्रजां पशून्भि मन्यते दशं हवींषि भवन्ति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो दशाक्षरा विराडन्नं विराज्येवान्नाद्ये प्रतिं तिष्ठत्युतुभिर्वा एष छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चैतव्यं इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपत्युतुभिरेवेनं छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेन॥४०॥

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपति दिशामभिजित्या एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसुव एतया मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसुवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवम्भवति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति सर्वासां दिशामभिजित्यै॥४१॥

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४२॥

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४३॥

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरेकान्नचत्वारिंशत्॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं इषव्यः शूरो महारथो

जायतान्दोग्रौ धेनुर्वोढाऽनुद्वानाशुः सप्तिः पुरंधिर्योषां जिष्णू रंधेष्टाः सभेयो युवाऽस्य
यजमानस्य वीरो जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः
पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥४४॥

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥ [१८]

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान् वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत
वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽऽरुंस्त सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्ङनु त्वा रभे
स्वस्ति मा सम्पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्ङनु त्वा रभे स्वस्ति मा सम्॥४५॥

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्ङनु त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय प्राणधृगंसि प्राणं मे
दृह व्यानधृगंसि व्यानं मे दृहापानधृगस्यपानं मे दृह चक्षुरसि चक्षुर्मयि धेहि
श्रोत्रमसि श्रोत्रम्मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयि धेहि॥४६॥

वायुस्ते वाजिन् युङ्ङनु त्वा रभे स्वस्ति मा सन्निचत्वारिंशच्च॥ [१९]

जज्ञि बीजं वर्षां पर्जन्यः पक्तां सस्यं सुपिप्पला ओषधयः स्वधिचरणेयं
सूपसदोऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्षं सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन्
यथापूर्वमहोरात्रे पञ्चदशिनोऽर्धमासास्त्रिंशिनो मासाः कृता ऋतवः शान्तः संवत्सरः॥४७॥

जज्ञि बीजमेकत्रिंशत्॥ [२०]

अग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोऽष्टाकपालः पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुर्ग्नये वैश्वानराय
द्वादशकपालो मृगाखरे यदि नागच्छेद्ग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यम्पयो वायव्यं
आज्यभागः॥४८॥

अग्नेयश्चतुर्विंशतिः॥ [२१]

अग्नेयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाऽहोमुच एकादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्-
भ्यां पयस्यां वायोसावित्र आंगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्भ्य एनोमुग्भ्यः
सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुर्ग्नये वैश्वानराय
द्वादशकपालो द्यावापृथिवीभ्यामहोमुग्भ्यां द्विकपालः॥४९॥

अग्नेयेऽहोमुचै त्रिंशत्॥ [२२]

अ॒ग्नये॒ सम॑नमत्पृथि॒व्यै सम॑नम॒द्यथा॒ग्निः पृथि॒व्या सम॑नम॒देव॑म्मह्य॒म्भद्राः सन्न॑तयः
सं न॑मन्तु वा॒यवे॒ सम॑नमदन्तरि॒क्षाय॒ सम॑नम॒द्यथा॒ वा॒युर॑न्तरि॒क्षेण॒ सूर्या॑य॒ सम॑नमद्वि॒वे
सम॑नम॒द्यथा॒ सूर्यो॑ दि॒वा च॒न्द्रम॑से॒ सम॑नम॒न्नक्ष॑त्रेभ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॒ च॒न्द्रमा॒ नक्ष॑त्रैर्व॒रुणाय॑
सम॑नमद॒द्भ्यः सम॑नम॒द्यथा॑॥५०॥

वरु॑णोऽ॒द्भिः सा॒ग्रे सम॑नमदृ॒चे सम॑नम॒द्यथा॒ सा॒मर्चा॒ ब्रह्म॑णे॒ सम॑नम॒त्क्षत्रा॑य॒ सम॑नम॒द्यथा॒
ब्रह्म॑ क्ष॒त्रेण॒ राज्ञे॑ सम॑नमद्वि॒शे सम॑नम॒द्यथा॒ राजा॑ वि॒शा रथा॑य॒ सम॑नम॒दश्वे॑भ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॒
रथो॑ऽश्वैः प्र॒जाप॑तये॒ सम॑नमद्वृ॒तेभ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॒ प्र॒जाप॑तिभूतैः॒ सम॑नम॒देव॑म्मह्य॒म्भद्राः
सन्न॑तयः सं न॑मन्तु॥५१॥

अ॒द्भ्यः सम॑नम॒द्यथा॒ मह्यं॑ च॒त्वारि॑ च॥ [२३]

ये ते॒ पन्था॑नः स॒वितः॒ पू॒र्व्यासो॑ऽरेण॒वो वि॑त॒ता अ॒न्तरि॑क्षे। तेभि॑र्नो अद्य पृथिभिः
सु॒गेभी॒ रक्षा॑ च नो अ॒र्धि च॒ देव॒ ब्रूहि॑। नमो॑ऽग्नये॒ पृथि॒विक्षि॑तं लो॒कस्पृ॑तं लो॒कम॒स्मै
यज॑मानाय देहि॒ नमो॑ वा॒यवे॑ऽन्तरि॒क्षि॒तं लो॒कस्पृ॑तं लो॒कम॒स्मै यज॑मानाय देहि॒ नमः॑
सूर्या॑य दि॒वि॒क्षि॒तं लो॒कस्पृ॑तं लो॒कम॒स्मै यज॑मानाय देहि॥५२॥

ये ते॒ चतु॑श्च॒त्वारि॑ःशत॥ [२४]

यो वा अ॒श्वस्य॑ मे॒ध्यस्य॑ शिरो॒ वेदं॑ शी॒र्षण्वा॑न्मे॒ध्यो भव॑त्यु॒पा वा अ॒श्वस्य॑ मे॒ध्यस्य॑
शि॒रः सूर्य॑श्चक्षु॒र्वातः॑ प्रा॒णश्च॒न्द्रमाः॑ श्रोत्र॒न्दिशः॑ पादा॒ अवान्तर॑दि॒शाः पर्श॑वोऽहो॒रात्रे॑ नि॒मेषो॑-
र्धमा॒साः पर्वा॑णि मा॒साः स॒न्धान॑न॒नृत॑वोऽङ्गा॒नि संव॑त्सर आ॒त्मा र॒श्मयः॑ के॒शा नक्ष॑त्राणि
रूप॑न्तार॒का अ॒स्थानि॑ नभो॒ मा॒सान्यो॑ष॒धयो॒ लोमा॑नि वन॒स्पत॑यो॒ वाला॑ अ॒ग्निर्मुखं॑ वैश्वान॒रो
व्या॒त्तम॑॥५३॥

स॒मु॒द्र उ॒दरं॑मन्तरि॒क्षम्पा॒युर्द्या॒वापृथि॑वी आ॒ण्डौ ग्रा॒वा शे॒पः सोमो॑ रे॒तो यज॑ञ्ज॒भ्यते॑ तद्वि
द्योत॑ते॒ यद्वि॑धू॒नते॒ तथ्स्त॑नयति॒ यन्मे॑ह॒ति तद्व॑र्षति॒ वागे॑वास्य॒ वाग॑ह॒र्वा अ॒श्वस्य॑ जाय॑मानस्य
महि॑मा पु॒रस्ता॑ङ्गायते रा॒त्रिरे॑न॒महि॑मा प॒श्चादनु॑ जायत ए॒तौ वै म॑हि॒माना॑व॒श्वंभ॑तिः
सम्ब॑भूवतु॒रह्यो॑ दे॒वान॑व॒हर्वा॑सु॒रान् वा॒जी गन्ध॑र्वान॒श्चौ मनु॑ष्या॒न्त्समु॑द्रो वा अ॒श्वस्य॑ योनिः
स॒मु॒द्रो बन्धुः॑॥५४॥

व्या॒त्तम॑व॒हद्वा॑दश च॥ [२५]

गावो गावः सिषासन्तीः प्रथमे मासि समान्यो यदि सोमौ षडहैरुथ्मृज्या(३)ं देवानामर्क्येण
 चर्माव पृथिव्यै दत्वते कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्रञ्जि बीजमाग्रेयो-
 ऽष्टाकपालोऽग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालोऽग्नये समनमद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः
 प्रश्नविशतिः॥ [२६]

[गावः समान्यः सर्वनमष्टाभिर्वा एते देवकृतश्चाभिजित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्भिः साम्ने
 चतुःपञ्चाशत्॥54॥ गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥]